

เข็นให้ลุก ปลุกให้ตื่น

สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ

ที่ปรึกษา

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
นพ.อุกฤษฏ์ มิลินทางกูร

อำนาจการประสานงาน

นिरชา อัครวีรากุล
ณนุต มธุรพจน์
จรินทร์ คงศรีจันทร์
นวินดา จัดหงษา

บรรณาธิการ

ยุทธนา วรณปิติกุล

ผู้เขียน

บุญยงค์ เกศเทศ

ศิลปกรรมและรูปเล่ม

สำนักพิมพ์ Organic Books

พิสูจน์อักษร

สมประสงค์ บุญผ่อง
ชนิษฐรัตน์ มัสพันธ์

ภาพปก

วรธิตา อู่ยยอด

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
ชั้น 2 อาคาร 88/37 ติวานนท์ 14 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-2590-2304 โทรสาร 0-2590-2311
เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th

คำนิยม

ถ้าถามว่า หากจะเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่โลกแห่งการอยู่ร่วมกัน ด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว อะไร สำคัญที่สุด คำตอบอาจจะมีหลากหลาย แต่คงจะไม่ลงตัวถ้าไม่ใช่ การมี “หัวใจของความเป็นมนุษย์”

ไม่มีสัตว์ชนิดใดที่สามารถทำลายโลกได้ เพราะสัตว์อยู่ตามธรรมชาติ ธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ผิดธรรมชาติได้ จึงทำลายโลกได้ มนุษย์มีความโลภมากผิดธรรมชาติ และสามารถคิดเทคโนโลยีที่ ขยายความโลภให้มากอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เทคโนโลยีที่วุ่นวายนั้นคือเงิน ในขณะที่ อาหารเป็นของจริง แต่เงินไม่ใช่ของจริง ลองนึกภาพดูว่าจำนวนเงินนั้น เราสามารถเติมตัวเลขเพิ่มเข้าไปเท่าไรก็ได้ เช่น ๑๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐... เติมไปจนสุดขอบฟ้าเลยก็ได้ แสดงว่ามันไม่ใช่ของจริง แต่เป็นมายาคติ ที่มาขยายความโลภออกไปอย่างไม่สิ้นสุด

เมื่อมนุษย์มาถือการพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ก็เท่ากับเอาความ โลภอันไม่มีที่สิ้นสุดเป็นตัวตั้ง การพัฒนาแบบนี้จึงไปทำลายทรัพยากร นานาชนิดเพื่อเปลี่ยนให้เป็นตัวเลขให้มากขึ้นๆ โลกจึงถูกทำลายมากขึ้น ครอบงำธรรมชาติและรบกวนการอยู่ร่วมกันจนวิกฤติและเครียดไปหมด จนไม่มีทางออกด้วยการ “พัฒนา”

แต่มนุษย์ก็มีธรรมชาติที่วิเศษสุดอยู่อย่างหนึ่ง ตามคำว่า “มนุษย์” นั้นเอง มนุษย์แปลว่าจิตใจสูง มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีจิตใจสูง

จิตใจสูง หมายถึง จิตใจที่เห็นแก่คนอื่นและสิ่งอื่นอย่างไม่น่าเชื่อ เพราะ
อย่างนี้ มนุษย์จึงมีความดีที่สามารถทำเรื่องดีได้อย่างสูงสุด เนื่องจาก
ความดีสุดๆ นี้เป็นศักยภาพในความเป็นมนุษย์เท่านั้น เราจึงเรียกกันว่า
“หัวใจของความเป็นมนุษย์” ทุกคนเคยสัมผัสหัวใจของความเป็นมนุษย์
มาด้วยกันทุกคน และรู้ว่ามันให้ความรู้สึกที่อบอุ่นและเป็นสุขอย่างล้ำลึก
เพียงใด

ในกระแสรวมของอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม เงินนิยม ก็ยังมี
เรื่องดีดี หรือเรื่องที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์อยู่ในทุกพื้นที่ เพราะมันเป็น
เป็นธรรมชาติอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ ถ้าเราบันทึกเรื่องราวดีดีมาเผยแพร่กัน
มนุษย์ก็จะมีความสุขและมีกำลังใจมากขึ้น ความสุขและความดีเป็นเรื่องที่
ระบอบได้ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) พยายามเคลื่อนไหว
“สังคมไทยหัวใจมนุษย์” และพยายามส่งเสริมให้มี “ธนาคารของเรื่องราวดีดี”
หวังว่าเรื่องราวดีดีเล่มนี้ จะเข้าไปสัมผัสส่วนลึกในจิตใจของคนอย่าง
กว้างขวาง ด้วยสัมผัสส่วนลึกในจิตใจเท่านั้น ที่จะช่วยให้โลกงดงามน่าอยู่

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

คำนิยม

แม้เราจะเพียรพยายามสร้างและรณรงค์ส่งเสริม “สังคมแห่ง
สุขภาวะ” ในรูปแบบต่างๆ มากมายเพียงใด แต่สังคมแห่งสุขภาวะที่แท้จริง
ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมปราศจากเสียงซึ่ง
“หัวใจของความเป็นมนุษย์” หรืออาจสรุปคร่าวๆ ได้ว่า “คนที่มีคุณงาม
ความดีอยู่ในหัวใจ” ย่อมมีจิตสำนึกห่วงใยทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สรรพชีวิต
ทั้งมวล และสิ่งแวดล้อม และเมื่อบุคคลผู้นั้นลงมือกระทำการใดๆ เขาก็จะ
กระทำอยู่บนพื้นฐานของการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ทุกคนและทุกสิ่ง
เหล่านั้น

เมื่อราวต้นปีที่ผ่านมา คณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
และมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้เผยแพร่ผลการวิจัยใน
วารสารการแพทย์บริติช เมดิคัล มีเนื้อหาสำคัญสรุปได้ว่า จากการศึกษา
พฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างกว่า 4,700 คน เป็นเวลา 20 ปี พบว่า “ความสุข”
สามารถติดต่อแพร่จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้ ด้วยการได้รับทราบ
เรื่องราวและพบเห็นบุคคลที่มีความสุข และเมื่อบุคคลหนึ่งได้เข้าไปอยู่ใน
เครือข่ายแห่งความสุขแล้ว เขาก็จะทำให้เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง และคนใกล้ชิด
มีโอกาสที่จะมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วย เพราะภาวะทางอารมณ์ของคนเรา
ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเราเพียงคนเดียว แต่ยังเกี่ยวพันกับการกระทำและ
ประสบการณ์ของผู้อื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วยโดยตรง
หรือไม่ได้รู้จักเป็นการส่วนตัวก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ความสุขเป็น
โรคติดต่ออย่างหนึ่ง

ด้วยนัยเดียวกันนี้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ก็น่าจะเป็นโรคติดต่อกันได้เช่นกัน และเรื่องราวดีดีที่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้รวบรวมมาไว้ในหนังสือเล่มนี้ รวมถึงอีกหลายเรื่องราวที่รวบรวมไว้ในธนาคารเรื่องราวดีดีแห่งชาติ ก็น่าจะช่วยให้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ติดต่อแพร่ขยายไปยังคนไทยทุกคนได้อย่างกว้างขวาง และเมื่อนั้น ก็คงจะกล่าวได้เต็มปากเต็มคำว่า “สังคมไทยคือสังคมแห่งสุขภาวะ”

นพ.มงคล ณ สงขลา

ประธานคณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์
การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

คำนำ

การเปลี่ยนแปลง - วลียอดฮิตแห่งปี 2551
แท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาแห่งการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ภายใต้นามที่อาจเรียกได้ว่า “การพัฒนา”
นับแต่ที่มีการพัฒนาเกิดขึ้น วิถีชีวิตของมนุษย์ยิ่งออกห่างจาก “ธรรมชาติ” อันเป็นต้นกำเนิดของชีวิตและวัฒนธรรมมากขึ้นทุกที จนทำให้ “ธรรมชาติแห่งหัวใจของความเป็นมนุษย์” เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

.....
ธรรมชาติแห่งความเคารพและเกรงกลัวในปรากฏการณ์ธรรมชาติ
เปลี่ยนไปเป็นความมั่นใจและความมอหังการที่จะเข้าควบคุมธรรมชาติ
ธรรมชาติแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างเพื่อนมนุษย์ เปลี่ยนไปเป็นการค้ากำไรและเอารอดเอาเปรียบ
ธรรมชาติแห่งการดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่าย เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ฟังฟังและต่างตอบแทนกับธรรมชาติ เปลี่ยนไปเป็นการผลิตด้วยเทคโนโลยีทันสมัยที่คำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและสรรพชีวิต
ธรรมชาติแห่งการมองเห็นความงามของภูเขา ป่าไม้ ลำธาร ท้องฟ้า ฯลฯ ในฐานะของทรัพยากรเพื่อส่วนรวม เปลี่ยนไปเป็นการครอบครองและตีมูลค่าในรูปของตัวเงิน

.....
ท้ายที่สุดแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่มีเศรษฐกิจและเงินเป็นตัวตั้ง กลับนำสังคมมนุษย์ไปสู่ผลกระทบมากมาย

ป่าไม้ที่ลดลง มลพิษที่เพิ่มขึ้น ภัยธรรมชาติที่รุนแรง การขาดแคลน
อาหารและแหล่งน้ำ

ความล่มสลายของชุมชน ความเจ็บป่วย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม
หนี้สินท่วมหัว ฯลฯ

มนุษย์ทุกคนล้วนได้รับผลกระทบนี้ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง
เพราะตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายทั้งปวง
จึงมีผู้คนกลุ่มเล็กๆ หลากหลายกลุ่ม ได้เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลง
อีกครั้ง บนแนวทางของการกลับคืนสู่ธรรมชาติให้มากที่สุด

เช่นเดียวกับผู้คนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยที่มีส่วนร่วมในการร่าง
“พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550” เพื่อมุ่งหวังให้เป็นกฎหมายที่เป็น
เครื่องมือ กอปรในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ “สังคมสุขภาวะ”

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้ดำเนิน

“โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความ
เป็นมนุษย์” ขึ้น โดยเล็งเห็นว่า สังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์นั้น
ต้องอาศัยการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กัน
ไป ภายใต้บริบทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วม
ร่วมจากกลไกตามมิติตรงทุกภาคส่วนในสังคม เข้ามาร่วมขับเคลื่อนด้วยหัวใจของ
ความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐาน

ด้วยยุทธศาสตร์ของโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
ร่วมกัน พัฒนาระบบการสร้างและจัดการความรู้ที่เน้นในทางสร้างสรรค์
สิ่งดีงามให้เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสื่อสารทางสังคมและนำไปสู่ค่านิยมใหม่
ของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่สังคม
สุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

.....

จากผู้พยายามควบคุมธรรมชาติ จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้เรียนรู้ เข้าใจ
และยอมรับในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

จากผู้ขาย จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้ให้

จากมุ่งค้ากำไรสูงสุด จึงเปลี่ยนมาเป็นการพึ่งพาบรรพบุรุษของ
ความห่วงใยต่อชีวิตและสังคม

จากที่เคยทำงานเพื่อเงินและการถือตัวไปสู่สถานภาพที่ (คิดว่า) สูงขึ้น
จึงเปลี่ยนมาเป็นที่สนใจต่อเพื่อนมนุษย์และผู้ด้อยโอกาสในสังคม เคารพกัน
ในฐานะเพื่อนมนุษย์

.....

เมื่อการเปลี่ยนแปลงนำพาผู้คนให้คืนกลับมาสู่การเป็น “มนุษย์ที่มี
หัวใจของความเป็นมนุษย์” อีกครั้ง “เรื่องราวดีดี” มากมายที่กระจายตัวเกิดขึ้น
ณ มุมเล็กมุมน้อย ทั่วไทย ทั่วโลก จึงเริ่มปรากฏขึ้น

เรื่องราวดีดีส่วนหนึ่งจะนำมาเก็บไว้ใน “ธนาคารข้อมูลเรื่องราว
ดีดีแห่งชาติ” ซึ่งจะป็นฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเพื่อให้เกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในวงกว้าง เป็นการสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้คนที่มุ่งมั่น
ในการสร้าง “สังคมที่ต้องการ” และที่สำคัญ เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนอีก
กลุ่มหนึ่งที่กำลังมุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน

เมื่ออ่าน “เรื่องราวดีดี” ในหนังสือเล่มนี้จบลง คุณอาจค้นพบว่า...

ท้ายที่สุดแล้ว สุดท้ายของการเปลี่ยนแปลง จะนำพาผู้คนกลับคืนสู่
ธรรมชาติ

สู่การมองเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่งด้วยหัวใจ

อันเป็นหัวใจที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์

และเป็นความหมายที่แท้จริงของการพัฒนา

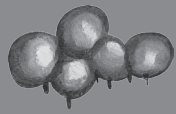
นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สารบัญ

บทที่ 1	17
บทที่ 2	22
บทที่ 3	25
บทที่ 4	29
บทที่ 5	32
บทที่ 6	36
บทที่ 7	40
บทที่ 8	44
บทที่ 9	48
บทที่ 10	51
บทที่ 11	54

บทที่ 12	57
บทที่ 13	60
บทที่ 14	63
บทที่ 15	67
บทที่ 16	70
บทที่ 17	75
บทที่ 18	78
บทที่ 19	82
บทที่ 20	86
บทที่ 21	89
บทที่ 22	91

ท่านพุทธทาสเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความเป็นมนุษย์ปุถุชนว่า
ย่อมมีทั้งส่วนดีและส่วนที่บกพร่อง คงไม่มีมนุษย์คนใด ที่จะดีพร้อมไป
ทั้งหมด จึงย้ำเตือนสติไว้ว่า มองในแง่ดีเถิด

เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขา
จงเลือกเอา ส่วนที่ดี เขามีอยู่
เป็นประโยชน์ โลกบ้าง ยังน่าดู
ส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู้ ของเขาเลย.
จะหาคน มีดี โดยส่วนเดียว
อย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหา หนวดเต่า ตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง ๗

ท่านทะเลลามา ภิภษุฝ่ายมหายานชาวทิเบต ผู้นำทางจิตวิญญาณ
เคยกล่าวว่า “โลกนี้กำลังต้องการการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ”

ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฟื้นฟูจิตวิญญาณอันดิ่งงาม โดยการ
พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น มาแทนที่อารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม และเงิน
นิยม ที่นับวันยิ่งก่อให้เกิดปัญหาหลุกหลามไปทั่วโลก

ควรหันกลับมาพิจารณากันอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการใช้ความดี
นำหน้าความรู้ หรือ มีความรู้ไว้เพื่อรับใช้ความดี

แม้ว่า “ความดี” จะเป็นเพียงนามธรรม แต่สำนักแห่งจิตวิญญาณ
ย่อมสัมผัสได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก ผู้คนที่จะยึดถือ “ความดีแท้” นั้น

ต้องขยันหมั่นเพียร พึ่งตนเองได้ ประหยัด อุดม ซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจ
และไม่ตรีต่อกัน รวมไปถึงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และ
วัฒนธรรม

คุณหมอประเวศ วะสี แสดงทัศนะว่า

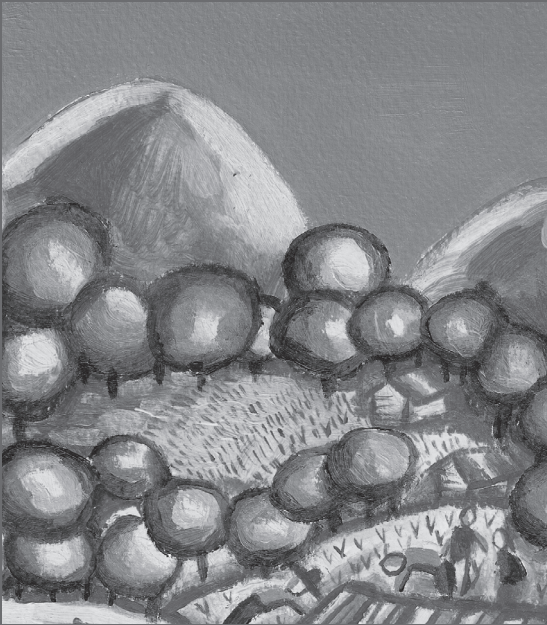
“การพัฒนาตามแนวอารยธรรมตะวันตก กำลังพาโลกเข้าไปสู่
ความเสื่อมเสียทางศีลธรรม เกิดอาการเจ็บป่วยและวิกฤตการณ์มากขึ้น
ทุกทีๆ เพราะใช้เงินเป็นตัวตั้ง”

ควรหันมาดำเนินชีวิตตามแนวทางการพัฒนาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งอาจเรียกว่า

เอาความดีเป็นตัวตั้ง เพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยใช้ความรู้ และ
วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติ

เห็นได้ว่า คนดี มักอยู่ร่วมกับเพื่อนในชุมชนได้อย่างผาสุก
เพราะเหตุว่า คนดี เป็นผู้มีจิตใจดีงาม เสียสละเพื่อผู้อื่นเสมอ พยายาม
ทำทุกอย่างด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ในยามที่จะทำ
กิจกรรมใดก็ตาม เพื่อส่วนรวม หรือแม้แต่จะขอความช่วยเหลือใดๆ ผู้คน
ในชุมชนก็ยินดีพร้อมใจกันช่วยอย่างเต็มที่ ทำให้กิจกรรมนั้นๆ ดำเนิน
ลุล่วงไป คนดีจึงเป็นศูนย์รวมน้ำใจอันมีคุณค่าต่อสังคม

“คนดี” ที่ใคร่นำเสนอต่อไปนี้ เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง
ที่มีสำนึกคิดและอุดมการณ์เยี่ยงปราชญ์ ใช้เวลาทดลอง ต่อสู้ และทำทาย
ตนเอง จนกว่าชัยชนะเป็นเบื้องต้นได้สำเร็จก่อน จึงขยายผลไปสู่สมาชิก
ในครอบครัว คนรอบข้าง จนถึงชุมชน กลายเป็นเครือข่ายที่มีพลังทั้งต่อ
เยาวชนและสังคมส่วนรวม

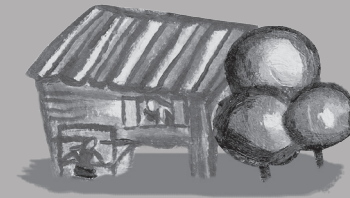

1

บริเวณพ่อตั้งอยู่ริมถนนเล็ก ๆ กลางหมู่บ้านของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ข่าเลิง ที่มักเรียกกันติดปากว่า “กะเลิง” ดูเหมือนว่าพ่อภาคภูมิใจ ที่เกิดมาสืบเชื้อสายตระกูลชาวข่า

พ่อวงศ์ สีแก้ว นำพาผู้คนชาวข่ามาตั้งบ้านเรือนอยู่เพียงสามครอบครัวเมื่อปี 2426 มีพ่อราช เสนา และพ่อตา พาลีอ ข่ามาจากเมืองภูวานนากะแดง ช่วงสงครามจีนฮ่อมาอยู่แถวบ้านน่าย้อก่อน แต่เมื่ออพยพติดตามกันมามากขึ้น เลยย้ายมาอยู่ภูพาน แถวบ้านโพนงาม หนองสันโน บ้านกุดแฮด บ้านกุดหว้า...

มาอยู่ตอนแรกก็เข้าล่าสัตว์ เก็บผลผลิตป่ากินเป็นอาหารเพาะปลูกข้าวไร่เป็นพันธุ์ข้าวเหนียวทั้งหมด มีข้าวฮ้าว ข้าวแก่นดู่ ข้าวรายบวบ อี๋นุ ข้าวฮ้าว ข้าวแก่นดู่เป็นข้าวเกี่ยว ส่วนข้าวรายบวบ อี๋นุ เป็นข้าวที่รู้ดเอาเมล็ดมากิน

ชาวข่าเลิงชอบอยู่ตามเขา ลักหลุมเอา เวลาทำข้าวไร่ ใช้ไม้ทำ
ซากกะเบือตำดินให้เป็นรู แล้วหยอดข้าวประมาณ 3 - 4 เมล็ดลงในรูแล้ว
เกลี่ยดินกลบ

พ่อมักเล่าให้ฟังก่อนนอนเสมอ ถึงอดีตความเป็นมาของพี่น้อง
เชื้อสาย “ข่าเลิง”

เรือนไม้สองชั้นของพ่อตั้งอยู่บนเนื้อที่ราวไร่เศษ พ่อพลิกฟื้น
พื้นที่ว่างข้างบ้านและหลังบ้านให้เป็นสวนผลไม้และสวนสมุนไพร มีทั้ง
มะม่วง มะไฟ ขนุน ลำไย หมากเม่า หมากแงว หมากต้อง แต่ละต้น
สูงใหญ่ แผ่ร่มเงาเขียวครึ้ม ผืนดินข้างล่าง พ่อปลูก ชিং ข่า ตะไคร้
กระชาย ผักอีเล็ด อีตุ้ เต็มไปหมด พ่อบอกลูกๆ อยู่เสมอว่า

“ต้องปลูกทุกอย่างที่เรากิน และกินทุกอย่างที่เราปลูก ไม่ต้องไป
ซื้อหาให้เปลืองเงิน ถ้าเหลือกินเหลือแจก จึงค่อยขาย”

“ไภษร...ไภษร...” เสียงแม่คำมอญเอ็นลูกสาวคนโต
จำ...แม่ไปเตี้ยวันนี้

ไภษร เป็นลูกคนที่สี่ เอื้อยกับอ้ายคนโตสองคนตายด้วยไข้
มาลาเรียในวันเดียวกัน ด้วยอายุเพียงเจ็ดขวบและสี่ขวบ หลังจากที่พ่อ
และแม่อพยพโยกย้ายมาจากบ้านหนองสระพัง ตำบลคำม่วง อำเภอ
คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อันเป็นบ้านเกิดของแม่

แม่เป็นคนไท - ลาว อยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม หลังจากแต่งงานอยู่กับ
กับพ่อได้ 5 ปี พ่อจึงพาแม่หอบหิ้วลูกทั้งสองคนมาอยู่กลางดงสูง
เรียกกันว่า “ภูพาน” อันเป็นถิ่นกำเนิดของพ่อ

สองปีถัดมา เอื้อยของไภษร ซึ่งมาเกิดบนยอดภู ก็มาเสียชีวิตลงอีก

เป็นใช้ป่าเช่นเดียวกัน รวมถึงน้องชายไภษรอีกคนหนึ่ง ที่สังเวชชีวิตเป็น
รายที่สี่ พ่อเลยมีลูกหลงเหลืออยู่แปดคน เป็นผู้หญิงสี่คนและชายอีกสี่คน

การสูญเสียลูกครั้งแรกในวันเดียวกันถึงสองคน ยากที่แม่คำมอญ
จะทำใจได้ แม่อยากอพยพหนีจากบ้านบัว กลับคืนไปอยู่บ้านพ่อแม่
ที่หนองสระพัง วันละหลายๆ ครั้ง แต่พ่อก็ขอร้องไว้ว่า ให้เห็นแก่ความรัก
ครั้งแรกเถอะ วันที่พบปะกันเมื่อครั้งอายุ 21 ปี และ 17 ปี

พ่อมักเล่าย้อนอดีตถึงความหวานชื่นแต่หนหลัง เมื่อลูกๆ ถาม
ถึงความสัมพันธ์ของพ่อและแม่

“พ่อแต่งงานอายุ 21 ปี เจอกับแม่ตอนสมัยบวช พ่อบวชเป็น
สามเณรตั้งแต่อายุ 14 ปี บวชอยู่ได้ 7 ปี บวชเป็นพระอีกปีหนึ่งก็สึก
เพราะเห็นแม่คำมอญวัย 17 ปี เพิ่งมาเข็ดข้าวลอดช่อง แก้มแดง คีตม๊ก
จึงไปลาพ่อลาแม่ให้พินพาไปสึก สึกแล้วมาอยู่บ้านไม่นานเท่าไรก็ไปหา
ผู้สาว”

แม่มักเล่าย้อนถึงความยากลำบากและความระทมขมขื่น กับ
ความอดอยากยากแค้นในวันโน้น

“ยายบันทึกมาให้ 7 ไร่ ก็เลยขายได้เงิน 7,000 บาท แล้วมาซื้อที่
ทางนี้ 21 ไร่ ราคาไร่ละ 600 บาท จ้างเขาทำฝาย 400 บาท ลูกยังเล็กอยู่
มาอยู่ครั้งแรก ทำนาช่วยย่า ก็ไม่อดข้าว แต่ทำไปได้สองปีฝนแล้ง ก็เลย
อดข้าว หันไปปลูกปอ ลอกปอ ปีละ 13 ไร่ ได้สี่ตันกว่า ได้เงินมาซื้อข้าว
สร้างบ้าน...”

“ลูกกตายนจะได้ผ้าสองผืน ตายที่สอง ก็ได้ผ้าบางอีกผืนหนึ่ง
ตายที่สาม ก็ได้ผ้าบางผืนหนึ่ง ตายที่สี่ ก็ได้ผ้าบางอีกผืนหนึ่งเป็น 4 ศพ
ได้คนละผืน ไม่มีผ้าให้ ว่าจะทอหูกทอผ้า เงินก็ไม่มี พ่อก็ไม่ได้ไปรับจ้าง

แม่คำบอญ

ตอนหลังได้เงินปอมากก็เอามาสร้างบ้าน
ไปซื้อข้าว แม่เป็นลูกคนที่ 3 มีพี่น้อง
ทั้งหมด 8 คน...”

แม่เล่าไปพร้อมกับซ่อนหน้า
ปาดน้ำตาที่ไหลซึมออกมา

“เพื่อนอยากมา คัดยอดแม่เพื่อน
กะเลยเหมารถกลับมา 700 บาท ไม่รู้จักเลย
ว่าเพื่อนจะกลับมา”

แม่หมายถึงพ่อเมื่อครั้งพาแม่

กลับมาอยู่กับย่าที่บ้านบัว

“แม่กะเลยถามว่าสูสีขึ้นไปอยู่ภูบ่ ได้ยินคนข้างบ้านว่าให้ฟัง จักแล้ว
ยังบ่จัก บางคนกะว่ารู้จักแล้ว ตกตอนค่ำแม่หนีไป พามาอยู่จนได้

“ตอนเที่ยงอยู่มือหนึ่งสองมือลืออยู่ได้อยู่บ้อ ลืออยู่หรือลือไปหน้อ
คิดฮอดบ้านไม่เคยจากบ้านสักครั้ง

“เพื่อนไม่รู้จักหรือกะว่าเมียคิดยังงี้ พอย้ายครัวมาอยู่ที่นี่ อยู่ตูป

“ลูกป่วยสองคนตายหมด อีหนึ่ง 7 ปี บักหนึ่ง 4 ปี มือหนึ่งตาย
สองคนพร้อมกันเลย เป็นไข้มาลาเรียตาย ก็เลยไม่อยากจะอยู่ ตอนนั้น
กุดบาก ยังไม่มีหมอมีนางพยาบาล ลูกตายแล้ว ก็เลยบอกเพื่อนว่าจะกลับบ้าน
ไม่ต้องอยู่หรืออก อยู่ไม่ได้ ไม่มีลูกแล้วมันตายหมดแล้ว เหลือลูกคนที่สาม

“ปู่ย่าก็เลยบอกว่าจะกลับทำไม ลูกโตตาย สิมาหากินข้าวเต้ ผู้เฒ่า
บอก มาลูกคนที่สามก็ตาย คนที่สี่ก็ไซร น้องไซรผู้ชายก็ตายอีก

“เหลือแต่ไซรคนเดียว คิดว่าอุ้มลูกชายของกลับบ้าน เขาเลยว่ามีแม่เก่าแม่หลังมาทวงคืน ก็เลยแต่งเสียเคราะห์...”

สำหรับที่ดินทำมาหากินนั้น พ่อเล่าว่า

“ย่าบ้นให้ 3 ไร่ ยายบ้นให้อีก 7 ไร่ แต่อยู่คนละพื้นที่ คนละ
จังหวัด พ่อจึงขายผืนดินที่ย่าบ้นให้แม่ แล้วมาซื้อที่ดินใหม่ได้ 21 ไร่
รวมกับที่ย่าบ้นให้อีก 3 ไร่ เป็น 24 ไร่ แล้วพ่อก็เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เก็บ
เงินเก็บค่าได้ถึง 2 - 3 แสน ซื้อที่ดินเพิ่มอีก 26 ไร่ จึงได้เพิ่มเป็น 50 ไร่”

พ่อกับพุดตอกย้ำให้ลูกๆ ฟังได้เต็มปากเต็มคำอยู่เสมอว่า

“...อย่าประมาทเงินน้อย ออมไว้มันกะหลายขึ้น เงินหลายเขาบ่เก็บบ่กำ นี่มันกะหมด ขึ้นอยู่กับความอด ความเค็มของแต่ละคน อย่างนี้กว่า 20 บาท กะเทินซื้อโลด บ่แม่น 20 บาทเก็บหลายครั้ง ก็เป็นร้อยเป็นพัน พ่อพยายามมาตลอด เขามั่นคนบ่มี ต้องขยันและอดทน...”

พ่อเล่าพลางหันมาพูดกับโกษรว่า

หนูนี่ก็เก่งเหมือนแม่ เก็บเงินเป็น ตอนหนูและน้องๆ ยังเด็ก พ่อตัดไม้ไฟให้คนละปล้องเพื่อทำกระปุกออมสิน สีห้าปีมาผ่าดู บักเทพารักษ์ได้หลายกว่าเพื่อน ได้ถึงหมื่นหก น้องๆ ก็ได้คนละหมื่นห้า หมื่นสี่ ห้าพันหกพันกันทุกคน

“หนูได้หมื่นห้านะพ่อ น้อยกว่าเทพารักษ์พันเดียว เป็นเอ๊ย ก็ต้องดูแลน้องๆ นะ พ่อใช้จ่ายเยอะกว่า”

โกษรแย้ง

“แต่หนูก็ออมต้นไม้ ออมน้ำ ใส่ผืนดินของหนูตามที่พ่อบอกไว้ทั้งสิบห้าไร่แล้วนะ...”

พ่อบอม่ยม รู้สึกชื่นชมลูกสาว คนโตที่มีอายุเกือบจะ 40 รู้จักออมต้นไม้ใส่ผืนดินเป็นหลัก ซึ่งจะมีกินตลอดชาติ โกษรใช้พื้นที่ 15 ไร่ที่ซื้อด้วยน้ำพักน้ำแรงรวมกับพ่อบ่ให้อีก ส่วนหนึ่งใช้เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา อยู่ได้สบาย

ขณะเดียวกันก็มาคิดคำนึงถึงลูกคนอื่นๆ ที่ได้แบ่งผืนดินให้ทำแล้ว ให้แต่ละคนคิดเอง ทำเป็น “กระดานดิน” ด้วยตัวเอง จะทำให้เรามีกินตลอดไป ไม่จำเป็นต้องไปหาเงินที่ธนาคาร เอาต้นไม้ไปฝากใส่ดิน ดอกผลมันจะมากกว่าดอกเงินในธนาคาร ลูกทุกคนต่างก็บริหารจัดการกันเอง ทำไร่ ปลูกผัก ปลูกหวาย ปลูกต้นไม้อีกหลากหลายพันธุ์ เหมือนยกป่าภูพานมาไว้ในสวน

ลูกทั้ง 12 คน ตายเสีย 4 คงเหลือ 8 คน ผู้ชายสี่ ผู้หญิงสี่ แต่ละคนก็เชื่อฟังคำสอนที่พ่อบ่นตอกย้ำทุกเมื่อเชื่อกัน ตั้งใจส่งเสียให้เรียนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนเท่านั้น บางคนจบ ป. 4 บางคนจบ ป. 6 ทั้งหกคนไม่ได้ไปเรียนต่อที่ไหนอีก มีเพียงสองคนที่ได้เรียนการศึกษานอกโรงเรียนต่อ ก็นับว่าเป็นโอกาสของเขา

อย่างไรก็ตาม เมื่อเริ่มหลุดหนี้หลุดสิน ก็ให้ลูกช่วยกันคิดช่วยกัน

ทำ ออกไปช่วยทำงานปลูกผัก ปลูกหญ้า ลูกชายคนหนึ่งคิดแปลกอยาก
บวช ก็เลยให้ไปบวชอยู่กับอาจารย์สมภพ ที่วัดบ้านคำตาก้า บวชเป็น
สามเณรอยู่นานถึง 8 ปี แล้วลาสิกขามาอยู่กับพ่อแม่ 2 ปี จากนั้นก็ไป
ทำงานที่ต่างจังหวัดเรื่อยมา จนปัจจุบันอายุ 31 ปีแล้ว

คิดถึงลูกคนโน้นคนนี้จนมอยหลับไป

โกษรเห็นพ่อหลับ ก็ไม่เข้าชี้ถามไถ่พ่ออีก ❀

3

ลิ มหนาวไซยะมาเยือนอีกครั้ง มะม่วงในสวนหลังบ้านเริ่มแทง
ช่อดอกออก รอเพียงฝนโปรยลงมาชะช่อ มะม่วงก็จะติดผลตก พ่อลาออก
จากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในปี พ.ศ. 2534 เพราะพ่อขัดแย้งกับนายอำเภอ
ที่ย้ายมาใหม่ มีนโยบายให้คนบ้านบัวเลิกเลี้ยง หมูก็ หรือ หมูดำ ที่ชาว
กะเลิงผูกพันมาตลอดชีวิต พ่อเป็นผู้ใหญ่บ้านได้เพียง 11 เดือนเศษ
เท่านั้น

“เพราะพ่อเลี้ยงหมูดำ (หมูก็) มันไปชี้ใส่กลางบ้านไม่ได้ขัง...”

พ่อพูดเชิงประชด

“นายอำเภอนิพล จรูญเกียรติ เข้ามาในบ้าน บอกว่ามันสกปรก
ไม่สะอาด ก็เลยบอกว่า อยากให้พัฒนา อยากให้มีคอก จะได้ไม่มาชี้ใส่
กลางบ้าน กลางถนนหนทาง

“แต่ก่อนเพื่อนเป็นนายอำเภออยู่ภาคใต้ แต่ว่าบ้านเกิดอยู่อำเภอเมืองพล จังหวัดขอนแก่น เพื่อนบ่มีกั ว่ามันสกปรก...

“แต่พ่อก็ตอบว่าต้องไปคุยกับชาวบ้านก่อน ถ้าชาวบ้านบ่เอา นำ พ่อกะบ่เอา

“จากนั้นพ่อก็มาคุยกับชาวบ้าน ชาวบ้านบอกว่าบ่ได้เต้ เราข่งหมูหลาย มันเป็นเบี้ย เดินไม่ได้ มันเป็นวิถีธรรมชาติของหมู หมูดำมันไม่เหมือนหมูขาว

“พ่อก็เลยขอเวลาเก็บข้อมูลมาเบิ่ง เพราะว่าถ้าพูดเฉยๆ มันกะบ่ได้ เราต้องมีคำพูดที่มีเหตุผล ให้ฟังละเอียดว่า

“สาเหตุที่ไม่ข่งเป็นเพราะอะไร พ่อก็เลยให้ชาวบ้านช่วยเก็บข้อมูลเรื่องหมูแม่พันธุ์ในบ้านบัว ซึ่งมี 300 กว่าหลังคาเรือน ได้ข้อมูลว่ามีหมูแม่พันธุ์ 300 กว่าตัว ไม่นับลูก”

“แต่ล่ะปีหมูออกลูกแม่ละ 2 ครอก ครั้งละก็ตัว ปีน้ขายหมูน้อยก็ตัว

“ก็รู้ข้อมูลว่า หมู 300 กว่าแม่ ปีหนึ่งมันจะมีรายได้ที่ชาวบ้านขายหมูปีละราว 3000 ตัว ราคาตัวละ 250 บาท รวมเป็นเงินปีหนึ่งไม่ต่ำกว่าแปดแสน เก้าแสนบาท อันนี้คือรายได้ของชาวบ้าน

“ยังมีวัฒนธรรมพิธีกรรมที่สำคัญ ต้องใช้หมูมาเป็นส่วนประกอบในงานแต่งของชาวกะเลิงอีกด้วย ซึ่งกำหนดว่าต้องมีหมูดำ 1 ตัว หมูแดงอีก 1 ตัว มาเช่นสรวงผี ปู่ ย่า ตายาย...”

โกษรชักพ่ออีกว่า

“พิธีแต่งงานของชาวกะเลิงที่ต้องใช้หมูเป็นยังงิแล้วพ่อ”

งานแต่งงานจะต้องมีเหล่า 6 ขวด ไก่ 6 ตัว หมูอีกตัวหนึ่ง ถ้าเอาเมียมาบ้าน ต้องมีหมูดำอีกต่างหาก รวมเป็น 2 ตัว

“อันนี้คือวัฒนธรรมวิถีชีวิตของพี่น้องกะเลิง พ่อก็เอาข้อมูลทีเขียนละเอียดไปคุยกับนายอำเภอ”

นายอำเภอถามพ่อว่า

“พ่อใหญ่เล็กเป็นผู้ใหญ่บ้านได้อย่างไร”

“พ่อก็เลยตอบว่า พ่อเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ เพราะไต่บ้านเขาเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านของไต่บ้าน พ่อบ่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านของนายอำเภอ คุยกันบ่รู้เรื่องเลย

“พ่อพยายามอยากให้ไต่บ้าน เป็นตัวของตัวเอง เป็นเจ้าของบ้านไม่ต้องให้คนอื่นกำหนดวิถีชีวิต พ่อจึงขอลาออก

“เมื่อได้ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่แล้ว เขาทำตามนายอำเภอ หมูในหมู่บ้านก็เลยน้อยลง

“อย่าเว้าความจริงหลาย...!”

โกษรรู้สึกเป็นกังวล และห่วงใยพ่อ กลัวคนขิงขังพ่อ

“บ่เป็นหยังดอกพ่อเฒ่าแล้ว ตายกะบ่เป็นหยัง ว่าแต่เจ้าและน้องๆ นะให้เชื่อพ่อกะแล้วกัน”

พลันนึกถึงลูกสาวทั้งสี่คน โกษร พร เพ็ญ และ เบญจมาศ ส่วน “ตาโล่” หรือยานศิลป์ ลูกชายเพียงหนึ่งเดียวที่ดูว่าจะเป็นตัวแทนได้นอกจากนั้นยังไม่เท่าไร

แต่ก็ทำอยู่บ้างเท่าที่เห็น เบญจมาศ ลูกสาวคนเกือบสุดท้อง

มีที่นาเยอะ ปลูกหมากเฒ่า หมากปราง หวาย...

พยายามป้อนแนวคิดให้ทีละน้อยๆ เพื่อลูกจะได้เกิดสำนึก

“ปลูกไว้กินแน่เด้อบักห้าเอ้ย อีนางเอ้ย บางครั้งมีแต่เงินไม่มีอาหาร มันก็หมดเด้อ”

ย้อนนึกถึง “วันเฉลิม” ลูกชายคนเล็กไปเอาเมียอยู่อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ก็ยังไม่เป็นเกษตรกรเต็มตัว ทำนาเหมือนกัน แต่ยังไม่ดีที่สุด ดูนิสัยใจคอว่าไม่อยากทำนา อยากไปรับจ้างมากกว่า

ลูกชายคนโตกับลูกชายคนกลาง แม้จะไปมีครอบครัวแล้ว แต่ดูที่ท่าเริ่มจะหวนกลับคืนมาเป็นเกษตรกรอยู่บ้าง เพราะว่าให้น้องชายน้องสาววางแผนปลูกหมากเฒ่า หวายให้แล้ว หน้าฝนถึงจะกลับมา ลูกชายคนนี้เคยไปดูงานที่บ้านพ่อวิบูลย์ เข้มเฉลิม สองสามเดือนที่ผ่านมา เริ่มเปลี่ยนความคิดแล้ว เคยบวชพระมา 8 ปี สอบได้นักธรรมชั้นเอก ก็เลยใช้ชีวิตไม่สุรุษสุราย ไม่ดื่มเหล้า ก็ดีอีกแบบหนึ่ง

พ่อคิดอะไรอยู่หรือจ๊ะ

“ปละ...เปล่า พ่อกำลังคิดถึงว่า เตี่ยวันนี้พ่อก็แก่เฒ่าลงแล้ว ลูกๆ แต่ละคนจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร”

“พ่อฝึกให้ลูกๆ ทุกคนเป็นคนประหยัด ให้ขจัดวัตถุนิยม ให้ชื่นชมความเป็นไท ไม้ไผ่ใจในการเป็นทาส ให้สามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติด้วยความเคารพ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม”

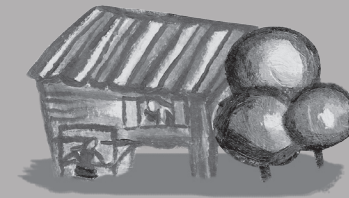
4

“ลูกยังจำได้ไหม?” พ่อเอ่ยขึ้น หลังอาหารเย็นวันหนึ่ง “ถ้าเราไปคิดถึงอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่ขวางอยู่ ก็จะทำให้เราทำอะไร ถ้าเราคิดว่ามันเป็นธรรมชาติของโลก เราก็คงไม่เป็นทุกข์กับสิ่งเหล่านั้น มันเป็นธรรมชาติของคน บางครั้งต้องเข้าใจเขา เพราะมาคนละที่ คนละแห่ง คนละฐานะ คนละครอบครัว

“อีกอย่างพ่อก็เคยดำเนินชีวิตหลงผิดไป จนต้องเป็นหนี้เป็นสิน ที่พ่อเคยเล่าให้หนูฟังใจละ ลืมไปแล้วหรือ?”

“ใช่จ๊ะ” โภษะบททวนความหลังของพ่อ

ปลูกมันอยู่ 3 ปี พ่อเป็นหนี้ ธกส. อยู่ 50,000 บาท ขายมันแล้ว ก็ไม่ได้ใช้เงิน เอาไปใช้แต่หนี้ ปลูกอีก เอาไปขายอีก แล้วก็ให้เขาอีก พ่อเลยประท้วงตัวเองไปนอนนาอยู่ 7 ปี จนถึงปี 2538 พ่อได้รางวัลคนดีศรีสังคม ได้เงิน 50,000 เอาไปใช้หนี้จนหมดตั้งแต่ตอนนั้น

“ความจริงแล้วพ่อทำงานให้กับสังคมมาหลายอย่าง เคยเป็นผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี 2513 เป็นอยู่ถึง 14 ปี ปี 2528 ตั้งศูนย์สงเคราะห์
ราษฎรหมู่บ้าน ปี 2531 ตั้งกลุ่มอินแปลง เป็นประธานกลุ่มอินแปลง 10 ปี

“พ่อเคยไต่ยีนคนเฒ่าคนแก่พูดเตือนสติว่า

“เขาไปดิแต่เฟิ่น ทางโตวบ่เตื่องต่อ ดิแต่คองเฝ้า คอเจ้าผัดแขง
จน โทษคนนั้นก็ปัดคนนี้ก็ปัด...”

“ไม่มีอาชีพไหนที่ดีที่สุดในโลกหรอกทุก อาชีพดีหมด ถ้าเรามี
ความตั้งใจและสนใจจริง”

ตอนที่พ่อบีปัญหาอยู่ในช่วง ปี
2527 - 2528 เมื่อครั้งไปปลูกปอ ปลูกมัน
ทำอยู่ 3 ปี ทำให้พ่อบีหนี้สิน ชีวิตเลย
สะดุด พ่อจึงไปปรึกษากับผู้เฒ่าผู้แก่
หลายคนว่า ทำไมถึงไม่มีหนี้ อาจารย์
สุพรรณ หรือชื่อที่ชาวบ้านเรียกว่า
ครูจารย์เสน บวชจนเฒ่า เคยบอกกล่าว
เล่าคาถาเศรษฐีให้ลูกหลานฟังว่า

“อู่กะสะ”

“อู่” มาจากคำ อู่ฐานะสัมปทา หมายถึง ให้หมั่นแสวงหา

“อา” มาจาก อารักขสัมปทา คือ ให้รู้จักเก็บรักษา

“กะ” คือ กัลยาณมิตตา คือ ต้องคบมิตรที่ดี

“สะ” คือ สัมมชีวิตตา คือ ประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและ
ผู้อื่น อย่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย พ่อก็เลยเข้าใจ

อีกคำหนึ่งที่ผู้เฒ่าพูดให้พ่อฟังเสมอว่า

“บ่เป็นหนี้แล้ว เพราะว่าธรรมชาติเอื้ออำนวยให้ มันไม่อด
ไม่เอียง หออะไรก็หาได้ สมัยเก่ามีป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปหาเอา ไม่ต้องซื้อ
ไปโคกไปป่า มีอาหารการกินตามฤดูกาล”

มีคำตักเตือนสอนลูกสอนหลานว่า

“ตื่นมือเช้า ให้เข้าก่อนยาม ยามเบ็ด ยามต่อน ยามสอน ยามไซ

“ไปเก็บพริก มะเขือ รดผัก รดน้ำ ทำให้เราไม่ต้องจ่ายเงิน ซึ่งเป็น
เป็นเรื่องที่ดีที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟัง

“แต่ทุกวันนี้ มันกลับข้างกัน ‘ตื่นมือเช้า ได้เก็บบ่อนจ่าย’ เลย
ทำให้เงินหมด ได้มาเท่าไรก็ใช้หมด”

“ถ้าเป็นอย่างนี้ ก็ปลูกไว้ตามรั้วตามสวนเหมือนบ้านเราไซ้ใหม่พ่อ”

“จะได้ไม่ต้องจ่ายเงินซื้อ เพาะปลูกไว้ก็ได้กินได้ใช้ ไม่ใช่เรื่อง
ยากเย็นอะไร”

โทษครล้อยตาม ❁

- 5 -

“พ่อตัดสินใจออกไปนอนอยู่เถียงนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533
ประท้วงตัวเองเป็นเวลาถึง 7 ปี ตัดสินใจเลิกปลูกปอ ปลูกมัน ไปปลูกอยู่
ปลูกกิน ที่ละเล็กทีละน้อย สำนวญตัวเองว่า เริ่มมีเงินมากขึ้น

“คิดถึงคนรุ่นยาย คือยายของลูกได้เงินปีละ 300 - 400 บาท
แต่ไม่เคยเป็นหนี้ ส่วนพ่อได้เงินปีละ 30,000 - 40,000 บาท ทำไมจึงเป็น
หนี้ มันต่างกันตรงไหน

“พ่อจึงสำรวจตรวจสอบ หารูหาช่องว่ามันออกไปตรงไหน ก็เลย
ตัดสินใจออกไปประท้วง

“ในช่วงนี้พ่อเอาไก่ไปเลี้ยง 3 ตัว ตัวผู้ตัวหนึ่ง ออกลูกแพร์พันธุ์
พ่อก็ปลูกมะเขือ พริก ข่า ตะไคร้ อย่างละเล็กละน้อยพอได้กิน

“พ่อปลูกผักเสี้ยนกับธวัชชัยอีกห้าหกแปลง แปลงละ 6 เมตร
ปลูกแล้วก็มีกิน เหลือกินก็ขาย กิโลกรัมละ 7 บาท บางวันก็ได้ขายถึงวันละ

100 บาท พ่อได้เงินมาแล้ว ก็เอาไปซื้อปลายข้าวมาให้ไก่กิน

“ได้สองอาทิตย์ ไก่หากินไม่เป็นเลย คอยเดินตามกันพ่อ ก็เลยได้
แนวคิดว่า ถ้าไม่ปล่อยให้ไก่หากินเอง ไก่จะเสียนิสัย หากินไม่เป็น
ผิดธรรมชาติของไก่ไป

“7 ปีให้หลัง หนี้สินเริ่มลดลง และค่อยๆ หหมดไปในที่สุด

“จากนั้นพ่อก็ไม่กู้เงินอีกเลย จนถึงปัจจุบัน แม้จะมีกองทุนอะไรก็ตาม

“พ่อจึงพาลูกๆ ไปหาทุนอยู่ป่าภูพาน”

เก็บเอาหมากเม็ก หมากติ้ว หมากหวาย หมากเม่า หมากไฟ...
อันนี้คือทุนเรา เราอยากกินก็เอามาเพาะเอามาปลูกไว้ในสวนเรา เอาไว้กิน
อยากได้เงิน ก็เอามาปลูกไว้เยอะๆ มันถึงได้ขาย ให้เหลือกินเหลือใช้

“พ่อเริ่มจากลูกก่อนนั่นแหละ” พุดพวงหันมาตบหัวโกษรด้วยความ
เอ็นดู

“เอาลูกเป็นหลัก เพราะถ้าไม่ถ่ายทอดให้ลูก ถือว่าชีวิตนี้พ่อ
ขาดทุนมาก

“เรื่องอดเรื่องออมเป็นเรื่องสำคัญ”

พ่อยกตัวอย่างให้ฟังถึงครอบครัวหนึ่ง

“พ่อสำ กับนางแหล่ ที่อยู่ท้ายบ้านบัว ผัวไปรับจ้างสร้างบ้าน
ได้เงินมาให้เมียครั้งละ 20 บาท ส่วนใบร่อย ใบหาร้อย เก็บเอาไว้กับ
ตัวเอง เอาไปซื้อเหล้ากินบ้าง เล่นหวย เล่นการพนัน ก็หมด”

หลายปีต่อมา คิดจะสร้างเรือนใหม่ เพราะกระท่อมมุงหลังคาหลัง
เก่านั้น ไม่อาจคุ้มแดดคุ้มฝนได้ ถึงหน้าฝน ฝนก็หยดลงมาเปียก ผู้เป็นเมียจึง
เอ่ยปาก

“...บ้านเราพอซื้อสังกะสีมามุงกันฝนได้แล้ว”

ผู้สื่อข่าวว่า “ซื้อยังไง เงินไม่มี”

เมียเลยบอกว่า “ก็เงินที่ให้ไว้วันละ 20 บาทนั่นยังงี้”

“พูดกลางวันเข้าไปกระท่อม เอาถุงออกมาเทดู มีแต่เงินใบละ 20 บาท ช่วยกันนับจนได้ซื้อสังกะสีมามุงหลังคา แกรมเงินยังเหลืออีก”

พ่อทิ้งท้ายให้ลูกฟังว่า

“เงินร้อยเงินพันไม่ได้สำคัญกว่าเงิน 20 บาทนะลูก อยู่ที่การจัดการ

“เขาเป็นทุกข์ เขาเป็นหนี้ เพราะทำตามเขา เขาบ่มีอยู่ บ่มีกินก็ เพราะตามเขา ครอบครัวแตกสลายเป็นกำพร้า ก็เพราะทำตามเขาหมด

“นักการเมืองไทยช่วงหนึ่ง ให้เราไปลงทะเบียนเป็นคนจน ทั้งที่เราไม่จน ก็เลยเป็นคนจนตามเขาว่า

“ทุกวันนี้คนไม่มีที่อยู่ ไม่มีกิน แล้วก็เป็นคนยากคนจน เพราะคิดตามเขาทั้งนั้น

“ทำอย่างไรเราถึงจะเป็นตัวของตัวเอง เรามีของดี มีศักยภาพ มีความสามารถกันทุกคน แต่เราไม่ได้นำเอาศักยภาพความสามารถที่เรา มีออกมาใช้

“ศักยภาพความสามารถของทุกคนก็คือ เล็บดำ เล็บดำเหล่านี้เราเอามาพัฒนาใหม่ให้เขาได้หรือไม่ ให้เป็นที่พึ่งของตัวเองได้ไหม อันนี้ตามแต่เขา

“เขามี อยากรู้ตามเขา เขากินอะไรอยากกินตามเขา ทั้งที่ไม่รู้ว่าตัวเองคือใคร ก็เลยทำให้เป็นคนพึ่งตัวเองไม่ได้ และกลายเป็นทาสของคนอื่น ต้องเป็นหนี้ตามเขา

“น่าจะปลูกอยู่ปลูกกินก็ไม่ปลูก ปลูกก็ปลูกแนวขายอย่างเดียว เพราะอยากได้เงินเหมือนเขา สุดท้ายมาก็เลยกลายเป็นคนไม่มีกิน

“หนูรู้ใหม่ที่เราถูกกระทำมา 40 ปีแล้วว่า เป็นคนโง่ คนจน แต่เราไม่ได้มองเห็นสินทรัพย์ที่เรามีอยู่แล้วว่ามีค่า

“ดินดอนต่อนหญ้า ป่าดงพงไพร น้ำ อากาศ อุณหภูมิ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติมันมีอยู่ แต่เราก็ไม่เห็นคุณค่า แล้วกลับมาทำลาย เพื่อให้ได้เงินมา เลยทำให้เราหลงไปทางผิด ทำให้เราไม่มีอยู่ มีกิน ทำให้หัวไปทางหนึ่ง เมียไปทางหนึ่ง ลูกไปอีกทางหนึ่ง”

ได้ยินแต่ผู้เฒ่าพูดคำหนึ่งว่า

“ค้นว่าเป็นกำพร้าพ่อแม่ผัดยั้งหมด น้อ ค้นว่าเป็นกำพ้อตายายผัดยั้งพ้อม ทุกมือนี่ หันบ่ได้ตายจากกัน แต่เป็นกำพร้ากันและกัน พ่อแม่กำพร้าลูกกำพร้าหลานอยู่ในเฮือน

“ลูกหลานกะเป็นกำพร้าพ่อ กำพร้าแม่ อยู่ต่างจังหวัด ต่างประเทศ

“ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ตายใครตายมัน

“อันนี้ไม่ใช่ความเจริญของชุมชน มันไม่ใช่วัฒนธรรมเรา” พ่อรำพึงรำพัน

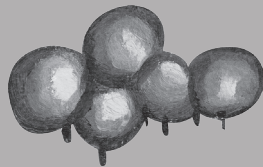
- 6 -

โกษรยังจำได้ว่า เมื่อตอนเป็นเด็กรู้สึกสนุกมาก เมื่อรู้ว่าพ่อจะพาเข้าป่าร่วมกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน ได้ติดสอยห้อยตามพ่อและพ่อๆ ของเพื่อนอีกหลายคนเข้าป่า ไปเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ ทั้งหมดที่ตัว หมากเฒ่า หมากเค็ง หมากหวาย หมากเม็ก...

พ่อจะสอนให้เด็กๆ เรียนรู้เรื่อง “ทุนธรรมชาติ” ในป่าภูพาน มีผู้เฒ่าเป็นผู้นำทาง ผู้เฒ่ามีความรู้เรื่องต้นไม้พันธุ์ไม้พื้นบ้านเป็นอย่างดี พ่อจะหาเงินส่วนหนึ่งให้กับผู้เฒ่าผู้นำทางวันละร้อยสองร้อยบาท อาศัยเป็นครูสอนเด็กๆ ไปในตัวด้วย

เด็กๆ ไปครั้งละ 9 คน 10 คน เพื่อนๆ โกษรแต่ละคนยังจำขึ้นใจว่า

“ป่าภูพานคือชุมชนทรัพย์เป็นทุนของชีวิตเรา สายน้ำลำธารจากยอดภูพานหลายสายได้ไหลลงมาหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนพี่น้องกะเลิงและผู้คนในพื้นที่ราบลุ่ม”

เหนือนักก็แวะนั่งพัก ไปกินน้ำอยู่ห้วยไหน อ่างไหน ก็ได้เรียนรู้จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าไม่ขาดปาก

ผู้เฒ่าบางคนก็ชี้ให้เห็นว่า ทำไมน้ำถึงไหลไม่หยุดทั้งปี แม้จะอยู่หลังเขาสูงๆ เพราะมีป่า มีต้นไม้เก็บน้ำไว้ในดิน

เล่านิทานไปด้วย เก็บลูกไม้พันธุ์ไม้ไปพลงนำมาเพาะกล้าไว้ขายแล้วมาแบ่งปันกันไว้ซื้อสมุดดินสอ เป็นค่าขนม อีกส่วนหนึ่งก็ออมใส่กระปุกไว้

พ่อบอกว่าเริ่มจากเงินทุน 2,500 บาท ก็ได้เป็นกองทุนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

เงินส่วนหนึ่งเป็นค่าอาหาร เด็กเล็กๆ ก็ถือห่อข้าวของใครของมัน เหมือนกับไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เป็นวิถีของเรา เด็กๆ เพื่อนโกษรสนุกมาก

โกษรและเพื่อนๆ เรียนรู้ว่า ฤดูกาลไหนมีหมากอะไรก็ไปเก็บช่วงนั้น เดือนสิบเอ็ด เดือนสิบสอง หมากตัวแก่ ก็ไปเก็บหมากตัว

ช่วงเดือนหกเดือนเจ็ด มีหมากเม็ก ก็ไปเก็บหมากเม็ก

เดือนสามเดือนสี่ มีหมากหวายแก่ ก็ไปเก็บหมากหวาย

เมล็ดผักหวานเก็บในช่วงเดือนหก เดือนเจ็ด

หมากเฒ่าก็ต้องไปเก็บช่วงเดือนสิงหา - กันยายน หมากมันสุก

ถ้าเราไปตามฤดูกาล ก็จะทำให้เราได้หมากไม้ชนิดนั้นจำนวน

มากมายเพาะ

ช่วงแรกๆ มีเด็กๆ รวมกลุ่มกันได้สิบกว่าคน

ช่วงต่อมาผู้ใหญ่ต้องเข้ามาช่วยเด็กๆ ทำ เพราะเด็กๆ ไปเรียนที่อื่น

โกษรเห็นว่ายังมีรุ่นน้องอีกหลายกลุ่มที่ทำเรื่องกล้าไม้ต่อเนื่อง

บางกลุ่มไปเรียนรู้เรื่องเย็บผ้ากับแม่ใหญ่ อยู่บ้านหนองไฉ่น้อย
หนองไฉ่น้อย

บางกลุ่มก็ไปเรียนรู้เรื่องทำน้ำปลา ขนมต้มห่อ ข้าวต้มผัด ข้าว
เล็บงา ข้าวเกรียบ ข้าวฮาง ที่มีกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำแบบพื้นบ้าน
ขณะเดียวกันก็ยังไม่ไปปลูกบ้านละต้นสองต้นอีกด้วย
โดยเฉพาะ หมากส้มโง

ใบส้มโงนั้น พ่อบอกว่า เป็นอาหารเสริมในเส้นเลือด กินแล้วไม่
เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต ไขมันไม่ไปอุดตันเส้นเลือด พวกเด็กๆ ก็เก็บเมล็ด
พันธุ์ไม่มาเพาะด้วยเช่นกัน

หลังอาหารมือเย็นที่ดูว่า
เอริเตอร์อยเป็นพิเศษ

“นี่แม่คำมอญ” พ่อเอ่ยขึ้นก่อน

“คนบ้านบัวนี้ถูกพ่อหลอกมา
หลายคนแล้ว

“หลอกให้ปลูกหวาย

“หลอกพาไปหาทุนอยู่ป่าภูพาน

“หลอกให้ไปหาชุมชนทรัพย์เป็น
ทุนชีวิตที่ยิ่งใหญ่

“คนที่อยู่รอบเทือกเขาภูพาน ไม่ว่าจะ เป็นสกลนคร นครพนม
มุกดาหาร อุดร ขอนแก่น... ล้วนอาศัยกินอยู่ใช้สอยจากภูพานทั้งนั้น

“แต่หลายคนกลับขายภูพาน ทำร้ายภูพานมากกว่า 200 ปี”

พ่อแม่ริมฝีปากเหมือนรู้ลึกเจ็บปวด

“แต่ทุนในภูพานก็ยังไม่หมด แสดงว่ายิ่งใหญ่มาก

“การไปค้นหาเก็บเมล็ดพันธุ์ต่างๆ มาเพาะกล้า มันคือทุน

“ถ้าหากอยากได้เงิน ก็เพาะมากๆ ถ้าขายถุงละ 2 บาท หมั้น
เมล็ด ก็ได้สองสามหมื่นบาท

“เงินใช้เป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่ไปซื้อถุงดำแค่นั้น และ
พวกเด็กๆ เราก็ทำได้สำเร็จ”

พ่อเอ่ยด้วยความภาคภูมิใจ

พ่อใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม พ่อมักจะเอ่ยถึงพ่อวิบูลย์ด้วยความ
เคารพศรัทธา จนลูกๆ จดจำชื่อได้แม่นยำ พ่อวิบูลย์เล่าว่า

บ้านเราต้องปลูกพันธุ์ไม้อย่างน้อย 3 ประเภท คือ “ไม้ดม ไม้ดู
และไม้แตก”

“ถ้าเอาเงินไปฝากธนาคาร ก็ได้ดอกเบี้ยอยู่ แต่ได้ดอกไม่มาก

“ถ้าเราปลูกหมากเฒ่า หมากไฟ หมากแงว หมากลำไย หมาก
ปรางไว้ในสวนเรา ดอกมันตกไปหน้า ต้นโตเท่าใด ดอกยิ่งมากเท่านั้น”

“พ่อใหญ่วิบูลย์ยังเน้นสูตรสำเร็จ 353

เรียนรู้ 3 อย่าง : รู้จักตัวเอง รู้ปัญหา และรู้ทรัพยากร

จัดการ 5 อย่าง : จัดการข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ และปุ๋ย

แผน 3 แผน : แผนชีวิต แผนชุมชน และแผนทรัพยากร

ต้องจดจำท่องไว้ให้ขึ้นใจนะลูก”

พูดจบ พ่อถอนหายใจอย่างโล่งอก

7

“หนูๆ ลูกพ่อทุกคน”

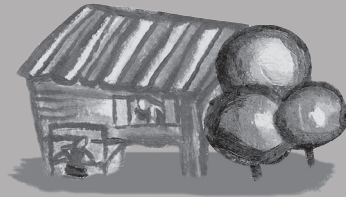
พ่อหันมาพูดกับลูกๆ เพื่อตอกย้ำความคิด

ลูกๆ เเงยหน้าขึ้นมองเกือบพร้อมกัน ต่างคิดว่าคงได้ฟังนิทานจากพ่ออีก เพราะพ่อชอบเล่านิทานหลังอาหารเป็นประจำ

“พ่อได้ตั้งเครือข่ายศูนย์ ‘อินแปง’ ขึ้นเมื่อปี 2531 - 2532 โดยมีอาจารย์ธวัชชัยกับอาจารย์ยงยุทธมาช่วยด้วย แรกๆ ก็เพียงอยากตั้งกลุ่ม ‘เพาะกล้าหอย’ เท่านั้น อยากให้คนบ้านบัวเลิกปลูกพืชเศรษฐกิจ พ่อก็เลยไปดูงาน ในปี 2531 แถวบ้านปลาไหล ที่อำเภอวาริชภูมิ พบเจอกับอาจารย์วิชา ศรีสำราญ ซึ่งกำลังเพาะกล้าหอย พ่อก็เลยได้แนวคิดมาตั้ง ‘กลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน’ ที่หมู่บ้านของเราไงละ”

“อาจารย์วิชาเป็นใครคะ?” สุภาพร ลูกสาวคนรองซัก

“อาจารย์วิชาเป็นครูเกษียณราชการ ออกมาปลูกหอย 12 ไร่

อยู่ได้สบาย เพาะกล้าเม็ดหอยขายด้วย
สอนวิธีเพาะกล้าให้พ่อ พ่อเลยเอามา
ลองทำดู ขณะเดียวกัน ก็ตั้งเป็นกลุ่ม
พันธุ์ไม้พื้นบ้าน ก่อนที่จะพัฒนามาเป็น
ศูนย์ ‘อินแปง’ ”

ทุกวันนี้พ่อยังได้ไปเรียนรู้
และได้เข้าร่วมกับ ชมรมอุ้มชูไทยอีสาน
ซึ่งมี อาจารย์บัวศรี ศรีสูง เป็นประธาน
พ่อผาย สร้อยสระกลาง เป็นรอง
ประธาน

“ปลายปี 2533 พ่อได้เป็น
คณะกรรมการอยู่ในช่วงนั้นพอดี จึงเริ่มมาตั้ง ‘ชมรมอุ้มชูไทยอีสาน’
รวบรวมพี่น้องจาก 12 อำเภอ 6 จังหวัดในภาคอีสาน มีอาจารย์บัวศรี ศรีสูง
พ่อผาย สร้อยสระกลาง พ่อทัด กะยอม พ่อหนูเย็น ศรีสิน บ้านหนองเสี้ยว
พ่อบุญมี อยู่นาดูน พ่อทราย สะท้อนเมือง อยู่อำเภอกมลาไสย บ้านทราย
อยู่บ้านคำมุง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์”

รวมได้ 12 คน เป็นคณะกรรมการมาตั้ง ‘ชมรมอุ้มชูไทยอีสาน’
มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ผู้นำที่มีประสบการณ์ต่างกันก็เดินทางไปมา เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด
ไปประชุมสังกฐนในอำเภอต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายกัน

“พ่อเลยได้ไปท่องเที่ยวหลายแห่ง” ไกษรเสริม

“ก็เดินทางไปทั้ง 12 อำเภอ มีอำเภอเมือง มหาสารคาม อำเภอ
เวียงน่าน พ่อสมพงษ์ อำเภอนาดูน พ่อบุญมี อำเภอกุดหว้า บ้านสระคูณ

มี พ่อผาย พ่อคำเตื้อง ภาษี พ่อทราย อำเภอกมลาไสย พ่อสม อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พ่อประคอง มนต์กระโทก ที่อำเภอโศกชัย นครราชสีมา รวมทั้งหมอดมี 6 จังหวัด สกลนคร มหาสารคาม ขอนแก่น บุรีรัมย์ กาฬสินธุ์ และนครราชสีมา...”

พ่อยกขันน้ำขึ้นดื่มคลายกระหาย เป็นการค้นจังหวะการพูด พักเหนื่อยไปในตัว

“พ่อร่วมทำเครื่องช่ายได้ 3 - 4 ปี จนถึงปลายปี 2534 พ่ออาจารย์ บัวศรี ศรีสูง เสียชีวิตลง พ่อผาย มาทำหน้าที่เป็นประธาน แต่ก็ยังดำเนินกิจกรรมไปประชุมสังฆกรรมร่วมกันอยู่ต่อเนื่อง และยังเป็นเครื่องช่ายอยู่เหมือนเดิม

“ครั้นเวียนมาประชุมที่บ้านบัว แต่ละคนได้พบเห็นว่า ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์กว่าอีกหลายบ้าน มีหมากไฟ หมากแงว หมากเม่า หมากหวาย...

“ซ้าน้ำบาดาลก็เจาะเพียงตื้นๆ เท่านั้น ได้ใช้ได้กินตลอดทั้งปี เครื่องช่ายหลายแห่งพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนบ้านบัวของเรา

“มหาสารคาม บุรีรัมย์ ก็ต้องเจาะน้ำบาดาลลึกลงไป 20 - 30 เมตร ถึงจะมีน้ำ จึงเห็นว่าบ้านบัวน่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้ดีกว่าที่อื่น...

“ก่อนจะพัฒนาจาก ‘กลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน’ มาเป็น ‘ศูนย์อินแปง’ นั้น”

“พ่อพยายามลำดับเรื่องราวให้เห็นต้นเค้ารากเหง้า มาเชื่อมโยงให้พวกเราได้รับรู้

“พ่อได้ส่ง คุณอารวัชชัย กุลวงษ์ บัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งเข้ามา

ศึกษาเรียนรู้อยู่ในชุมชนบ้านบัวเป็นเวลา 2 ปี อารวัชชัยได้ตระหนักถึง ภูมิปัญญาในหมู่บ้านชาวบ้านหลายคน”

นอกจากพ่อแล้วยังมี พ่อเสริม อุดมหล้า, พ่อประหยัด โททุมพล, พ่อคา กุดวงศ์แก้ว, พ่อสีแหล่ง บริรักษ์, พ่อเผย บริรักษ์, พ่อหงส์ กุดวงศ์แก้ว, พ่อศรีสุวรรณ กุดวงศ์แก้ว, พ่อญาติ ก้องเวหา, พ่ออู๋ กุดวงศ์แก้ว, พ่ออาน กุดโท, พ่อสด กุดวงศ์แก้ว, พ่อคำพา พรหมมหาขุน เป็นต้น

และจากการตั้งกลุ่มพูดคุยวิเคราะห์ปัญหาในวง “โส” หรือ สนทนากันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ก่อให้เกิดแนวความคิด ร่วมกัน ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน จึงได้รวมกลุ่มกัน ในปี พ.ศ. 2532 โดยตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มกองทุนพันธุ์ไม้พื้นบ้าน” ขึ้นมา

ในช่วงแรกได้ร่วมกันไปศึกษาดูงานการเพาะพันธุ์หวาย ที่อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร จำนวน 37 คน ส่วนใหญ่เป็นคนบ้านบัว หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงานแล้ว ตั้งกลุ่มกันได้ 13 คน

“พ่อก็เป็น 1 ใน 13 คนจากกลุ่มที่เริ่มทำการเพาะขยายพันธุ์หวายพื้นบ้านเอง”

“ยังงั้นเลยหรือพ่อ ยอดเยี่ยมไปเลย” วันเฉลิมโพล่งขึ้น

8

“กลุ่มกองทุนพันธุ์ไม้พื้นบ้าน” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มอินแปง” ในปี พ.ศ. 2534

พ่อบัวศรี ศรีสูง ปราชญ์จังหวัดมหาสารคาม เป็นผู้ตั้งชื่อให้ เนื่องจากเห็นว่าที่บ้านบัวมีพืชพันธุ์ธัญญาหาร ผลหมากรากไม้ ตลอดจนน้ำท่าอุดมสมบูรณ์

คำว่า “อิน” แปลว่า ผู้ใหญ่ คำว่า “แปง” แปลว่า สร้าง

“เราเป็นผู้ใหญ่ก็ควรสร้างสิ่งต่างๆ ไว้เพื่อลูกเพื่อหลาน ทั้งเรื่อง การพึ่งตนเอง การสร้างแนวคิด การกระทำ เพื่อให้ชีวิตมีความสุข ถ้าแปลตามภาษาท้องถิ่นก็คือ พระอินทร์หรือเทวดาเป็นผู้แปง สร้างสิ่งต่างๆ ไว้ให้กับพวกเราได้อยู่ได้กิน”

จากเมื่อตอนเริ่มต้นมีเงินกองทุนเพียง 2,500 บาทในปีแรก ปีที่สองได้เงิน 10,070 บาท ปีที่สามได้หลายหมื่นบาท

จึงนำเงินไปซื้อที่ดิน 5 ไร่ กับ 1 งาน ราคา 35,000 บาท ในปี 2535 มาสร้างศูนย์

เดี๋ยวนี้มีเงินกองทุนนับเป็นแสนเป็นล้าน ทำให้ขยายผลกว้างขึ้นจากการซื้อถุงดำมาเพาะชำกล้าไม้ ก็เลยมีเงินไหลเข้ามาสู่กองทุน 10 เปอร์เซ็นต์ ส่วนอีก 90 เปอร์เซ็นต์ แบ่งปันให้สมาชิก นำไปดำเนินการปลูกไว้ใช้กินในสวนของตนเองไม่ต่ำกว่า 20 ชนิด

กิจกรรมหลักๆ นั้นต้องไปหาทุนอยู่ป่าภูพานอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง เอาดอกผลที่มีจากป่าภูพานลงมาเพาะเป็นกล้าไม้ มาปลูกอยู่ในรั้วในสวน เพื่อให้มีอยู่มีกิน แก้ปัญหาของครอบครัวเป็นหลัก

กลุ่มอินแปงได้ดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์หลักเรื่อยมาเพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน ในพื้นที่รอบป่าเทือกภูพาน

“มีคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในชุมชนเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานให้กับกลุ่มอินแปงมากขึ้น

มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรสกจนคร ก็เข้ามาเครือข่ายเกษตรกรรมนิเวศภูพาน มีชุมชนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอีกถึง 22 ชุมชน จำนวน 289 คน

มีการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน การศึกษาและวิจัยการขยายพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ที่มีอยู่รอบเทือกเขาภูพาน

การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้าน
มีน้ำหมากเฒ่า น้ำมะขามป้อม น้ำส้มมอ หมากแงว...

ชาวบ้านก็ร่วมลง
หุ้นกันอย่างคึกคัก มีการ
ปันผลทุกปี

บางคนลงทุน
ห้าร้อยหกร้อย พันสองพัน
เป็นหมื่นก็มี

เก็บผลไม้มาจาก
ป่าตามธรรมชาติ คนผลิต

คนทำ ก็ไปเรียนมาจากสถาบันวิจัยราชมงคล ที่สกลนคร ส่งลูกหลานไป
เรียนรู้แล้วก็หาเงินมาลงทุนกันสร้างโรงงาน

เน้นตลาดครอบครัวชุมชนเป็นหลัก ถ้าหากภายนอกสั่ง ก็ส่งให้เขา
ทดลองทำปีละเล็กละน้อย

พอหลายปีเข้า ก็มากขึ้น

เมื่อมีคนต้องการมากขึ้น ก็ทำเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ
สร้างรายได้ให้กับครอบครัว

“มีรายได้ประมาณปีละเป็นแสนบาท”

“โอ้โฮ ! ฝีมือพ่อไม่เบาเลยนะ”

วันเฉลิมอุทยานออกมา

“เมื่อขยายผลได้หลายครอบครัว ก็เลยได้สมาชิกเพิ่มขึ้นหลาย
อำเภอ มีอำเภอวังสามหมอ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอนาดูน

อำเภอวาริน แล้วขยายไปถึงมุกดาหารด้วย จนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกกว่า
หมื่นครัวเรือน บนพื้นที่ 84 ตำบล 5 จังหวัด” พ่อคุยโอ้

“เครือข่ายอินแปง ในยุคปัจจุบันมีคนเก่าเพียง พ่อเสริม อุดมหล้า
กับพ่อเท่านั้น”

นอกนั้นก็แยกไปตั้งกลุ่มเอง ทุกวันนี้มีแต่คนใหม่ที่เข้ามาบริหารกลุ่ม

“พ่อก็ไปๆ มาๆ เพราะงานในเครือข่ายอินแปงนิ่งแล้ว”

เรื่องแปรรูปน้ำผลไม้พื้นบ้าน แปรรูปสมุนไพรนั้น มีคนจัดการ
เรื่องสมุนไพรอยู่ ชื่อ คำปุ่น กุดวงศ์แก้ว ทางศูนย์ส่งไปเรียนแพทย์
แผนไทยกับ พ่ออาจารย์ทองอ่อน สิทธิไกรพงศ์ อยู่อำเภอบ้านฝาง
จังหวัดขอนแก่นเมื่อปี 2534

คำปุ่น เรียนอยู่ 2 ปี สอบได้ใบประกอบโรคศิลป์ ก็เลยให้มาเป็น
ผู้บริหารจัดการอยู่โรงงานแปรรูปสมุนไพรและน้ำผลไม้

อาจารย์สมภพ มาเป็นที่ปรึกษาให้ในปี 2536 - 2537

ทางสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมาช่วยอบรมชาวบ้าน ช่วย
ขยายเครือข่ายให้กว้างขึ้น สำนักงานปฏิรูปที่ดินมาชุดสระโนไธนา
ครอบครัวละ 1 สระ ทำให้ได้สระน้ำอีกประมาณ 100 บ่อ
พ่อถึงบอกลูกๆ ว่า

“ปัญญามันจะเกิดได้อยู่ 4 ทางใหญ่ๆ คือ ได้ฟัง ได้เห็น ได้คิด
และก็ต้อง เขียน ไว้

“เห็นอะไรคิดอันนั้น ขึ้นอยู่กับเราว่าจะรับได้มากแค่ไหน ตั้งใจแค่ไหน
ทุกสิ่งทุกอย่างมีสิ่งที่ดีงามอยู่ในตัว เพียงแต่เรามองไม่เห็น” พ่อย้ำ

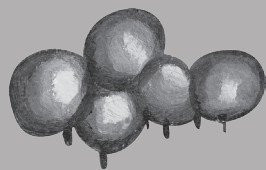
9

ออกพรรษาแล้ว ฝนเริ่มทิ้งช่วงห่างออกไป เป็นนิมิตหมายว่าจะย่างเข้าสู่ฤดูหนาว ไกษรกับน้อง ๆ ยังร่วมวงกินข้าวกับพ่อและแม่เหมือนเช่นเคย

หลังอาหารมื้อเย็น พ่อก็มักจะเล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ให้ฟังอยู่ตลอด ยิ่งในช่วงหลังมานี้ พ่อหายจากบ้านไปคราวละหลายวัน ไปเป็นวิทยากรบ้าง หรือไปทำงานที่พ่อชอบบ้าง โดยเฉพาะการไปสร้างแนวคิดหรือที่พ่อเรียกว่าไป “กระตุก” ผู้คนในสังคม และพ่อก็มักจะมีเรื่องราวมาเล่าสู่ลูกฟังเสมอ

“พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า...”

ธรรมะคือธรรมชาติ ความเป็นจริงแล้ว ธรรมะคือคำสอนของพระพุทธเจ้า สอนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเคารพ ป่าเป็นที่มาของ

พระตถาคตเจ้า ทำลายป่า เท่ากับทำลายชีวิตตัวเองและผู้อื่น ทำลายพระพุทธศาสนา

ความจริงแล้วพระพุทธศาสนาไม่ได้มาจากสรวงสวรรค์ ไม่ได้มาจากมหาวิทยาลัย พุทธศาสนามาจาก **ผืนป่ากับความเป็นจริง**

พ่อมักเน้นย้ำอยู่เสมอว่า

“ควายไม่ได้ไปเรียนอยู่มหาวิทยาลัย ยังรู้จักคุณค่าตัวเอง ลีกล้วยลงไปถึงวิถีชีวิต”

...หลายคนมองว่าควายเป็นสัตว์ที่โง่มาก บ้างก็กล่าวหาว่าควายมันโง่ ที่จริงควายมันฉลาด ไม่มีเสียม ไม่มีจอบ แต่มันสามารถขุดอ่างน้ำไว้อาบไว้กินเวลาไปกินหญ้าตามเรือกสวนไร่นา

หญ้าชนิดไหนที่เป็นพิษเป็นภัย มันก็ไม่กิน ถ้าชนิดไหนเป็นยาเป็นอาหารมันก็กิน คนที่จัดว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ บางครั้งไม่ฉลาดเท่าควาย ยาบ้า ยาอี ก็ยังไปกิน แสดงว่าโง่กว่าควายมาก...

ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งทำให้เรามีความสุข ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข คนมีความ อด อย่างเดียวไม่พอ ต้อง **ทน** ด้วย จึงจะทำให้ชีวิตมีความสุขได้

อดคือจิตใจ ทนคือต้องสู้

แล้วพ่อก็เริ่มเรื่องต่อ

ที่บ้านกุศแห่มีแม่บ้านไม่ต่ำกว่าสิบคน และที่บ้านโคกภู อำเภอกุฉินารายณ์

อีกหลายครอบครัว ที่ปลูกครามขึ้นมาใช้เอง ต่างนำเอาฝ้ายฝ้ายมาเย็บ เข็น
แล้วก็ย้อม ทอ เย็บ ตัดด้วยมือเป็นเสื้อแขนสั้นแขนยาว

แม่บ้านท่ามาเจ็ดปีแปดปี พี่นฟูปลูกต้นคราม ซึ่งเมื่อก่อนเลิกทำ
ไปช่วงหนึ่ง

เครือข่ายอินแปงที่อยู่บ้านนาดี อำเภอพรหม มีลูกสาวคนหนึ่ง
ไปเรียนจบเคมี แล้วมาช่วยแม่ทำฝ้ายย้อมคราม เอาความรู้ที่ได้เรียนมาใช้
กับกระบวนการย้อมผ้า พัฒนาเรื่องแปรรูปส่งขายต่างประเทศ

“แถวบ้านโคกพลู บ้านกุดแห่ ทำเรื่องย้อมคราม บ้านกุดไผ่ ทำ
เรื่องทอฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ บ้านค้อน้อย ทำเรื่องผ้าไหม ขึ้นอยู่กับความ
ชำนาญของแต่ละบ้าน” ❀

- 10 -

พี่
พี่มักหยิบยกประเด็นให้ผู้มาเยือนฟัง เป็นบทสนทนา ที่พอ
ใช้เป็นตัวอย่าง วิธีการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

“หลักสูตรโรงเรียนกุดหว้าพัฒนาศึกษา กำหนดให้นักเรียนหญิง
เย็บเสื้อผ้าได้ทุกคน”

“โรงเรียนกุดไผ่ โรงเรียนบ้านกุดบาก บ้านบัว ก็ต้องเย็บกระเป๋า
เป็นตั้งแต่ชั้น ป.2 ป.3 ฝึกมือเบื้องต้นให้เย็บถุงน้อยๆไว้สะพาย ใส่ยางลบ
ดินสอ ปากกา เพื่อจะนำไปสู่การเย็บเสื้อต่อไป”

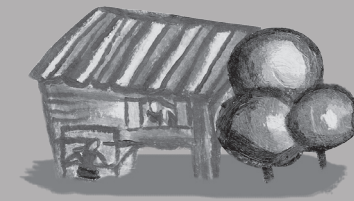
“แม่บ้านอำเภอศรีสงครามทำเรื่องปลาสาม ปลาแดก ปลาแห้ง...”

“กลุ่มจักสานเครือข่ายอยู่ที่บ้านกลาง อำเภอกุดหว้า ตำบลกุดไผ่”

“กลุ่มทำข้าวฮาง อยู่บ้านนาบ่อ อำเภอวาริชภูมิ”

“อำเภอโพนนาแก้ว ทำเรื่องข้าวกล้อง สานแทนสีข้าวแบบมือหมุน”

“จุดแข็งของบ้านเมืองเราคือผู้นำทางการ เพราะชาวบ้านเชื่อถือ
ศรัทธา ทางวัดคือพระสงฆ์ คนยอมรับนับถือ เป็นผู้มีการมี”

“สิ่งสำคัญคือการไปค้นหาหนกต่อ หาไก่ต่อให้หลายตัวขึ้น”

“อยากให้ต้นไม้เกิด ต้องปลูกต้นไม้ อยากให้คนเกิด ก็ต้องไปสร้างคน ให้เกิดมากคนขึ้นกระจายอยู่ ก็จะทำให้คนเหล่านั้นไปต่อเอาพี่เอาน้องมาเสริม ไม่ใช่ว่าอยากให้เกิด แต่ไม่ปลูก ปลูกแล้วไม่รดน้ำปล่อยให้เหี่ยวแห้งเหตตายไป”

“ความจริงกฎเกณฑ์ของชาวบ้านมันก็มีอยู่แล้ว แต่คนไม่ใช้กัน ควรปล่อยให้ชาวบ้านจัดการชีวิตเขาเอง ให้มีความเป็นอิสระภาพ คนอื่นอย่าไปครอบงำเขา ปัจจุบันทางการกฎหมายให้ชาวบ้านได้ใบกรรมสิทธิ์ในที่ดินมี สค. 1, นส. 3 ก. ได้โฉนด ต้องถางป่าให้เตียน ป่าก็เลยหมด

“ถ้าเปลี่ยนกฎหมายข้อนี้เสียใหม่ที่ว่า ใครปลูกแนวอยู่แนวกินเป็นป่าขึ้นมาได้มากเท่าไรจึงให้มีสิทธิ์ ป่าจึงจะเกิดเองได้

“กระแสของการปลูกพืชเศรษฐกิจนั้นชาวบ้านควรต้องรู้ความจริงว่า ตลาดโลกเป็นยังไง เตียวนี้ชาวบ้านไม่รู้จักตลาด ไม่รู้จักกับความพอดีของตลาด ที่สำคัญ เจ้าหน้าที่ของรัฐควรศึกษาให้รู้แจ้งชัดว่า

ภูมิภาคใดควรจะปลูกพืชชนิดไหนเป็นหลัก เพราะเมืองไทยแต่ละภูมิภาคอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายแตกต่างกัน ทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าตรงนี้

“อยากให้มหัศจรรย์สอนตั้งแต่ชั้นประถม มัธยม ตลอดถึงอุดมศึกษา”

มีฉะนั้นจะเป็นการสร้าง “ตราบาป” ให้กับเยาวชน จนลืมท้องถิ่น พ่อยังสาธยายต่อทั้งท้ายอีกว่า

มหาตมะ คานธี อดีตนายกรัฐมนตรีนอินเดีย ผู้เป็นปราชญ์เจ้าของตำนานการดำเนินชีวิต แบบอหิงสา ได้แสดง “บาป” เจ็ดประการ ไว้ว่า

นักการเมืองที่ขาดหลักการ มีความพึงพอใจที่ไร้สติ ร่ำรวยโดยไม่ทำงาน มีความรู้แต่ไม่มีคุณธรรม ค้าขายโดยขาดจริยธรรม ศึกษาวิทยาศาสตร์ที่มีได้เหลี่ยมแลธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ ตลอดจนเครื่องศาสนา แต่ไม่รู้จักเสียสละ ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ ล้วนแต่สร้างความหายนะทั้งสิ้น ❁

ท
กษรสังเกตเห็นว่า ระยะเวลาที่สุขภาพพ่อไม่ค่อยจะสมบูรณ์ แข็งแรงดีดังเดิมนัก เนื่องจากเมื่อสองเดือนก่อน พ่อออกพื้นที่กับครูจจ ครูจจขับรถไปชนต้นไม้ข้างทาง รถบุงบู่ไปทั้งคัน ครูจจไม่เป็นไร แต่พ่อซี่โครงหัก ต้องรักษาพยาบาลอยู่หลายวัน แต่เนื่องจาก อายุของพ่อมากแล้ว จึงหายช้าไปหน่อย พ่อบอกอย่างนั้น อย่างไม่เสีย พ่อก็ยังต้องพึ่งหมอจากโรงพยาบาลอยู่ด้วย ทั้งๆ ที่ พ่อเคยปฏิเสธมาตลอด พ่อบอกว่า

พวกเราต่างมีโรงพยาบาลของชุมชนเอง หาหยูกยา สมุนไพร ตามในป่า มีไม้ไผ่ปลูกเรือน เกี้ยวหม้ามามุงหลังคา กุ้ง หอย ปู ปลา ก็หา มาต้มแกงกินไม่ยาก เสื้อผ้าทอเอง มันคือชีวิตอยู่ง่ายๆ แต่ไม่ได้ปฏิเสธ การขายอย่างสิ้นเชิง

เรามีธนาคารอยู่ใต้ถุนเรือน ทั้งควาย หมู เป็ด ไก่ มันเป็นทุนที่เราสะสมไว้ อยากให้เห็นว่า นี่คือนชีวิตจริงของเรา เราอยู่ได้ เรามีชีวิตอยู่ บ้านเราได้อย่างสบาย ไม่ได้พูดว่าไม่ให้ไปไหน แต่อย่าไปไกลจนเกินเหตุ เกินผล จนทำให้ไม่รู้จักตัวของตัวเอง

พ่อยังเน้นย้ำอีกว่า

เด็กของเราอายุ 3 ขวบ ถูกล้างสมองตั้งแต่ไปเรียนอนุบาล ถูกเขาฝึกให้กินขนมฝรั่ง ให้เล่นตุ๊กตาแพงๆ แล้วข้าวเม่า เผือก มัน ผลหมากรากไม้ในบ้านเรา ซึ่งเป็นของบริสุทธิ์ที่มีมากมาย แต่เราไม่ได้ฝึกให้เด็กกิน

พ่อเสนอแนะว่า

ควรจัดการศึกษาคืนสู่ธรรมชาติ เอาสังคมวัฒนธรรม เอาสิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นนั้นๆ มาจัดการศึกษาให้กับลูกหลาน

ต้องปฏิรูปการศึกษาเสียใหม่ ลูกหลานที่จับมาแล้ว ต้องสร้างงานในครอบครัว ในชุมชน พัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความสุขได้ นั่นคือ เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่ชัดเจน

หากจบมาแล้วไปเดินหางานทำ มันก็ลงรูปเดิม เป็นทาสเหมือนเดิม ไม่ต่างจากปัจจุบัน

หลักสูตรความเป็นทาสยังโง่งม เป็นหลักสูตรของนักลงทุน เปิดหลักสูตรให้ลูกหลานมาเรียน พอเรียนจบแล้ว ก็ไปเป็นลูกจ้างเขา มันไม่ใช่หลักสูตรไท

ฉะนั้นต้องให้เกิดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง จึงจะเห็นคุณค่า

ให้ลูกหลานได้เรียนของจริง คือหลักสูตรการพึ่งพาตนเองของ
ชุมชน ต้องฝึกให้พึ่งพาตัวเองก่อน

คนรุ่นก่อนเขาอ่านหนังสือไม่ออก แต่ก็จัดการชีวิตตนเอง ให้อยู่
กับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนมีความสุข

พ่อพยายาม “กระตุก” ให้ผู้ฟังคิดก่อนจบทุกครั้ง

ทุนที่ยิ่งใหญ่ในประเทศเรามีอยู่ 4 ทุน

หนึ่ง ภูมิปัญญา คือ ทุนที่ยิ่งใหญ่ของชีวิต

สอง ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่า สัตว์ ชีวิตเราต้อง
อาศัยสิ่งเหล่านี้

สาม ทุนคือคน หมายถึงแรงงาน ลูก เมีย สามี หลาน หลาน
เพื่อนบ้านในชุมชนที่ช่วยกันลงแรงรวมกัน เป็นทุนที่ยิ่งใหญ่

สี่ สำคัญมาก คือ วัฒนธรรมการแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
อาหารต่อกัน คนหนึ่งมีปลา คนหนึ่งมีผัก ก็มาแลกเปลี่ยนกันได้ทุกอย่าง
ไม่จำเป็นต้องใช้เงิน ก็ได้กินครบทุกอย่าง

นั่นคือทุนที่มีคุณค่ายิ่งใหญ่ของสังคม

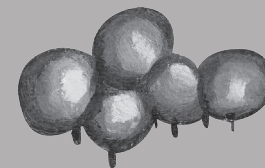
-12-

พ่อเพิ่งเดินทางกลับจากต่างประเทศ ลูกๆ และแม่คำมอญ
ต่างตื่นตื่นดีใจมาก เพราะพ่อหายหน้าไปหลายวัน

โกษรเป็นห่วงพ่อไปทุกเรื่อง ตั้งแต่การอยู่การกิน การส่งภาษา
พ่ออดข้าวเหนียวจำแจ่ว ปนปลาไปหลายมื้อ พ่อเคยบ่นอยู่เสมอว่า
“กินอย่างอื่นแล้วไม่อยู่ท้อง”

พ่อเล่าให้ฟังว่า

“พ่อไปประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมโลกที่ฟิลิปปินส์ ไปดูเรื่องการ
ปลูกผักปลอดสารพิษ หลังจากนั้นพ่อก็ไปนอนอยู่แคว้นเบอตาล กรุง
ปารีส 6 คืน ไปศึกษาเรื่องสหกรณ์ชาวนา ต่อจากนั้นก็ไปทวีปแอฟริกา
ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มชาวบ้านที่เคยมาเรียนรู้ที่บ้านเราเรื่องการ
เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลูกผัก...”

“ชาวแอฟริกาตั้งศูนย์เรียนรู้อยู่ที่ประเทศเบนิน เพราะว่าเป็นเมืองร้อนเหมือนกัน แต่ถูกฝรั่งไปเปลี่ยนวัฒนธรรมการกินให้กินขนมปัง บอกเขาให้กินของพื้นบ้าน เช่น เขามีหน่อไม้ไผ่ป่า มีกบ มีเขียด มีบักหุ้ง เขามีผักกูด ผักหนาม เหมือนกัน”

“แต่เขากินบ่งเป็น เขาจำเป็นต้องกินปลา ขนมปัง ตามฝรั่ง ถ้าไม่มีเงินซื้อขนมปังกิน ก็ปลุกมันสำปะหลังแปรรูปแล้วไปคั่ว ให้เป็นมันแห้ง เก็บไว้กินนานหลายเดือน ได้กินกับปลา เนื้อหมู เนื้อแกะ...”

นอกจากนี้พ่อยังไปประเทศลาว เขมร พม่า อีกด้วย

“พ่อไปต่างประเทศมาหลายครั้งหลายแห่งนั้น พ่อได้พบเห็นอะไรบ้าง”

สุภาพร กับ วันเฉลิม มักซักพ่อเป็นพิเศษ และขอร้องให้พ่อเล่ารายละเอียดให้ฟัง เพราะต่างคนก็กระหายอยากรู้เรื่องราว

“ไปฝรั่งเศสพ่อพบเห็นภูมิปัญญาสมัยใหม่ในการบริหารจัดการ สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น นำวัตถุดิบที่ได้มาจากต่างประเทศ แล้วนำไปแปรรูปเพื่อจำหน่ายให้เป็นเงินขึ้นมา”

“สิ่งสำคัญที่พ่อพบ ถือเป็นจุดเด่น” พ่อมักจะย้ำให้ใครต่อใครฟังซ้ำๆ

“นักการเมืองยุโรปยอมรับนับถือและเคารพ ชาวนา ถือว่า ชาวนาเป็นพระ ซึ่งต่างกับนักการเมืองไทย ซึ่งมักเอารัดเอาเปรียบชาวนามาก”

อยากกินมะเขือเทศสักแปลงสองแปลง เองบประมาณมาใช้ทำโรงเรือนเป็นหมื่นถึงจะได้กิน อันนี้คือสิ่งสำคัญอยากให้ที่บ้านเห็นว่าตัวเองก็มีเพชรอยู่ ทำยังไงถึงจะเอาเพชรที่มีอยู่มาเจียรระไนให้มีค่าขึ้น อันนี้คือสิ่งที่ได้จากประเทศฝรั่ง

ที่ทวีปแอฟริกา นั้น พ่อเข้าใจว่าเขาจน เพราะคนอื่นไปปล้นเอาของเขาหมด แต่เดิมเขาเป็นประเทศที่มั่งคั่ง มีทอง ดีบุก ป่า อุดมสมบูรณ์

คล้ายกันกับบ้านเรา เพราะเป็นเมืองร้อนเหมือนกัน

เมื่อ 200 ปีที่ผ่านมาไปเป็นเมืองขึ้นของจีน เขายังพาทำพากิน ไปเป็นเมืองขึ้นอเมริกา เขาก็เอาทรัพยากรไปหมด ต่อมาเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ก็เอาทรัพยากรไปอีก มันก็เลยทำให้ทวีปแอฟริกาจน เพราะเขาเอาไปหมด ไม่ใช่จนเพราะเขากินคนเดียว

ก็เลยอยากให้ที่บ้านเราคิดว่าทำไมเราไม่ดูแลรักษา สิ่งที่มีค่าในบ้านเราไว้ ทำไมให้คนอื่นมาลงทุนมาเอาของเราไป

อันนี้คือสิ่งที่พยายามให้คนเข้าใจว่า ดิน น้ำ ป่า ลม ไฟ มันเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่ทำยังไงจะรักษาความอุดมสมบูรณ์ที่เรา มีตรงนี้ ให้มีความยั่งยืนอยู่

“พ่อเคยบอกหนูๆ แล้วใช่ไหมละว่า คนอีสานต้องการความสุขเจ็ดอย่าง”

มีข้าวกิน มีดินอยู่ มีคูนอน มีเงินค่าเติมได้ เขื่อนหลังใหญ่ มุงแป้นแผ่นกระดาน ฝนตกมาไม่รู้ว แต่ดอกไม้อ่อน ยามเจ็บไข้ได้ป่วยมีลูกหลานนั่งเฝ้า แก่เฒ่ามาแล้วก็เข้าวัดฟังธรรม ชีวิตก็มีอยู่เท่านั้นแหละ... ☸

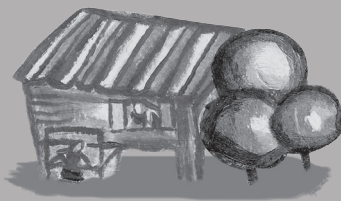
“อยากได้ช้างป่า ก็เอาช้างไปต่อ ถ้าอยากได้คนชนิดเดียวกัน ก็ต้องเอาคนไปต่อ คนแบบเดียวกับเรามีอยู่ด้วยกันทุกชุมชน เพียงแต่เราต้องไปค้นหาเขาเท่านั้น”

โกษร มักได้ยินถ้อยคำนี้จากปากพ่อเสมอ เมื่อใครๆ มาเยี่ยมเยียนพ่อถึงบ้าน

เครือข่ายภูมิปัญญาไทได้ร่วมกันพัฒนา “แผนแม่แบบชุมชน” ให้กับศูนย์อินแปลงในต้นปี พ.ศ. 2541

โกษรจำได้ว่ามีอยู่ 7 ประเด็นหลัก คือ การเกษตร สิ่งแวดล้อม สุขภาพชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน ธุรกิจชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน และการเรียนรู้

งานภายในกลุ่มอินแปลงเองก็ได้ขยายแนวความคิดและสร้างเครือข่ายออกไปอีกหลากหลายแขนง มีกลุ่มเยาวชน “เด็กทะเลิงรักป่า” ที่มีกิจกรรมหลัก เพื่อให้เยาวชนได้สืบทอดแนวคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

“เด็กน้อยคือผู้สืบทอดของเรา หากปล่อยให้พ่อแม่ทำ โดยไม่มีลูกหลานมารับรู้ด้วย มันก็ขาดทุน”

พ่อมักพูดอยู่เสมอในทุกเวทีที่พ่อได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร

“อยากให้ลูกหลานได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีในท้องถิ่น ก็ต้องให้ลูกหลานมาเกี่ยวข้องด้วย มาเรียนรู้การเพาะกล้าไม้ การไปศึกษาป่าธรรมชาติ หาเก็บเมล็ดพันธุ์จากป่า ภูพานร่วมกับผู้ใหญ่”

โกษรสังเกตเห็นว่า มีแม่ใหญ่หลายคนมีความรู้ในการทอผ้าแก่งต่ำสาด ทำขนมข้าวต้ม ทำน้ำปลาจากปลาแดกได้ดี ลูกหลานเราก็น่าจะรู้จักทำด้วย ให้เขาได้เรียนรู้กับผู้เฒ่าเหล่านั้น

โกษรมักพาน้องๆ ไปเก็บข้อมูลในชุมชนตามคำสั่งของพ่อให้รู้รายละเอียดว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญทำเรื่องอะไรบ้าง แล้วถามลูกหลานต่อ ว่าใครอยากไปเรียนรู้เรื่องไหนบ้าง ถ้าอยากไปเรียนรู้เรื่องอะไร ก็ให้พาไปเรียนรู้กับผู้รู้เรื่องเหล่านั้น เพราะปราชญ์พื้นบ้านเป็นผู้สั่งสมและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น...

พ่อยังย้ำอีกว่า “สร้างคนดีในสังคมได้คนหนึ่ง ดีกว่าไปสร้างโบสถ์ราคาหลายล้าน”

จากประสบการณ์ของพ่อเห็นว่า “คนมีหลายแบบ ต้องมีกลวิธีในการเข้าถึง”

“คนที่พุดง่ายที่สุด คือคนที่มีปัญหาหนักๆ หหมดทางไป...จะทำให้เขาคิดได้ง่าย อีกพวกหนึ่งบ่ยากหลาย เช่น พวกหมอวิง หมอวาย มันบ่ไปร่วมด้วย แต่เป็นคนได้คาถาลอดปอง พอได้ยินได้เห็น ก็ตัดสินใจไปทำเลย ต้องเข้าใจว่าคนมีหลายแบบ บางคนตันแล้วถึงจะกลับคืนมา...”

“แต่การช่วยคนนั้น อาจเป็นการทำร้ายเขาก็ได้ หากช่วยมากเกินไปกลายเป็นว่า เขาพึ่งตัวเองไม่ได้ มีหลายรูปแบบในการช่วยคนช่วยแบบไหนเขาถึงจะพึ่งตัวเองได้ ไม่ใช่ว่ามีอันไหนก็ให้ ความยากจนเป็นสิ่งเตือนตนไม่ให้ประมาท ความลำบากเป็นเครื่องไม้เครื่องมือชนิดหนึ่งที่ทำให้คนมีความเข้มแข็ง”

พ่อมักทิ้งท้ายเกือบทุกเวทีที่พ่พูด ❁

-14-

๓ ตอนสายวันหนึ่งคุณลุงมหาจำลอง ศรีเมือง แวะมาหาพ่อเพื่อซื้อหาต้นไม้พื้นถิ่น งามได้เรื่องต้นไม้ที่เด็กๆ ในชุมชนเพาะใส่ถุงไว้จำหน่ายถูกละบาทสองบาท มีต้นเม็ก ต้นดิว หวาย หมากเฒ่า หมากแงว หมากไฟ และต้นกล้วยอื่นๆ อีกหลายชนิด

ลุงมหาจำลองถามพ่อว่าจะได้กำไรหรือ ?

พ่อบอกว่า “ได้กำไรต้นละ 3 สลึง หลังจากหักต้นทุนออกแล้ว แต่ว่าอีก 4 - 5 ปีข้างหน้าจะได้กำไรมาก เพ็นก็ถามว่า พ่อจะเอากำไรจากใคร

“จากคนปลูกครับ ใครเอาไปปลูกแล้วดูแลรักษาดี มีอยู่มีกิน หลุดพ้นจากการมีหนี้มีสิน แล้วผืนดินมันจะเขียวข่มขุ่มขึ้นขึ้นมา อันนั้นแหละคือกำไรที่ผมต้องการ”

คุณลุงมหาจำลอง ก็เลยเพิ่มเงินให้อีก 2 บาท เป็นถูกละ 4 บาท คนส่วนใหญ่ทุกวันนี้ ดิ้นรนชวนขายหาเงินตัวเป็นเกลียว จนลืมนอบรมสั่งสอนลูกหลานตัวเอง ขอเพียงให้ได้ทำงานได้เงินมา แก่งแย่งแข่งขันไปทุกอย่าง ผู้คนจึงมักเห็นแก่ตัวและพวกพ้องกลายเป็นคนแค้นเคียดหน้าตาบอญไม่รับไปหมด

“ผมจะดูครอบครัวก่อนเป็นเบื้องต้น อบรมลูกหลานทางอ้อม เวลาคนมาหาผมและฟังผมพูด”

ลุงมหาเอ่ยปากชมพ่อว่า คิดดี ทำดี โดยไม่หวังผลตอบแทนที่คุ้มค่าเพื่อหากำไร

“พูดอยู่บ้านปีหนึ่งหลายหนหลายครั้ง ผมพยายามพูดตั้งๆ เพื่อให้ลูกหลานได้ยิน ให้ลดบึ้งขึ้นไป” พ่อขยายความถึงวิธีการสั่งสอนอบรมลูกๆ โดยทางอ้อม

“แต่ก่อนเขียนป้ายติดไว้หน้าบ้าน ห้ามวัยรุ่นมาชุมนุมตรงนี้เกิน 5 คน และห้ามดื่มเหล้า”

“ลูกสาวคนเล็กคัดค้านบอกว่า ผมทำเกินไป พยายามเล่าให้ฟังทีละเล็กละน้อย ให้ซึมซับไปเรื่อย...”

พ่อยกอุทาหรณ์

“เหมือนเขาดอกกำเกวียนครึ่ง วันหนึ่งๆ ต้องดอกสามครั้ง ถ้าดอกอืดเข้าครั้งเดียวให้เสร็จมันจะแตก ต้องดอกวันละ 3 - 4 ครั้ง จนได้ที่ บางครั้งอาจต้องดอกเป็นหลายเดือน”

ลุงมหาถามพ่ออีกว่า

“ลูกมากจะยากจนนะ”

“เลี้ยงหลายปีพอมันโตขึ้น ก็ช่วยทำงาน ทำนา ทำสวนได้ ไม่ต้องจ้างแรงงาน”

พ่อแย้งอีกว่า

“บางครั้งมีลูกคนเดียวก็มีปัญหาเยอะเยาะ ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน”

ผมสอนให้ลูกแต่ละคนรู้จักออมต้นไม้ใส่แผ่นดิน จะมีกินตลอดชาติ ปราศจากสารพิษ ชีวิตจะสุขสันต์ ลูกหลานจะรักบ้านรักถิ่น ทรัพย์สินจะมั่งมี ทางกายทางวิญญาณ ทางสังคม สติปัญญาจะเกิด อยู่เย็นเป็นสุขกันได้

พ่อวางแผนทำ “กระดานดิน” ให้ลูกทุกคน เหมือนกระดานหมากรุก โดยชี้แจงว่า

“ปากกาคือด้ามจอบ ด้ามเสียม น้ำหมึกคือน้ำฝน น้ำบ่อ ตัวอักษรคือต้นไม้ ที่เราจะกินจะใช้ เอาไปเขียนไว้ในกระดานดิน ไม่จำเป็นต้องมีโฉนดหรือใบสำคัญอะไร”

พ่อแบ่งที่ดินให้ทุกคนใช้สติปัญญาคิดหาหมั้นทำเอง ใครอยากได้อะไรก็ปลูกเอง เพราะพ่อถือว่าได้ให้กระดานดินไปเท่าเทียมกันแล้ว พ่อพยายามปลูกฝังแนวความคิดเรื่องการดำรงชีพของลูกๆ

“การดำรงชีวิตไม่ใช่เรื่องง่ายๆ นะลูก ต้องใช้เวลา ต้อง ‘ส่องซอด’ มองให้ทะลุปรุโปร่ง ทั้งลึก กว้าง หนา บาง รู้รอบด้าน จึงจะเกิดปัญญา หรือที่ภาษาคนเมืองเขา

เรียกว่า วิสัยทัศน์ นั้นแหละ แต่คำ สองซอด
น่าจะกินความได้เข้าใจกว่า”

พ่อยกอุทาหรณ์มาเทียบเคียง

“ดวงอาทิตย์ส่องสว่างตอนกลางวัน
พระจันทร์ส่องสว่างตอนกลางคืน แต่ปัญญา คือ
วิสัยทัศน์นี้ ส่องสว่างทั้งกลางวันและกลางคืนฯ.”

“ที่ดินเพียงหนึ่งไร่นั้นจะทำอะไรได้บ้าง ถ้าปลูกผักบึงตลอดทั้งปี
ก็มีเงินมีค่าได้ถ้าไม่ขี้เกียจ ถ้าอยากกินกล้วย กินขนุน ก็ปลูกกล้วยปลูกขนุน
แต่ผู้คนเดี๋ยวนี้กลับไปปลูกยางพารา
คิดอ้อมค้อมจังเลย อยากแต่จะรวย กว่าจะขายได้เงินรอตั้งหลายปี
ได้เงินมาแล้วต้องไปหาซื้อขนุน ซื้อกล้วยอีก คิดยากจัง” ❁

- 15 -

๒ มฆดำกระจายตัวตั้งเค้ามีดตะมีน ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ส่ง
สายฟ้าแลบแปลบปลาบพร้อมเสียงคำรามกระหึ่มก้องมาเป็นช่วงๆ ยังผล
ให้ผืนดินเลื่อนลั่นสั่นสะเทือน ไกษรพาน้องและหลานๆ มาล้อมวงรอบพ่อ
หวังว่าพ่อจะเล่าอะไรเกี่ยวกับการบ้านการเมืองที่กำลังมีสถานการณ์ร้อนๆ
อยู่ให้ฟัง เนื่องจากวันนี้คงลงไปสวนไม่ได้ และก็ดูจะได้ผลดังคาด

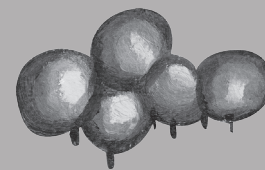
“คนรวยไม่มีแผ่นดินอยู่ก็โยอะเยะ สร้างคนมันสร้างยาก”

พ่อเริ่ม

“ต้องแปลงทุนให้เป็นสินทรัพย์ มันถึงจะถูก ไม่ใช่ แปลงทรัพย์
สินเป็นทุน

“ต้องเริ่มสร้างจากคนในครอบครัว ต้องทำให้ดู อยู่ให้เห็น
ใช้เวลาหน่อยก็ไม่ใช่ไร

‘ต้องเอิ้นให้ลูกปลูกให้ตื่น’ ต้องกระตือรือร้น

“คติความเชื่อในทางศาสนาคริสต์บอกว่า พระเจ้าจะช่วยคนที่ตื่น แล้วเท่านั้น ถ้าใครยังไม่ตื่นเอาข้าวเอาน้ำไปให้ ไปหยอดใส่ปาก...”

“ก็กินไม่ได้ซีพ้อ เพราะหลับอยู่...” ลูกสาวคนเล็กกระเซ้า

“เราต้องเก็บข้อมูลตรงนี้ให้ชัดเจน ว่ามีของดีอะไร ห้วย หนอง คลอง บึง สัตว์น้ำก็ชนิด ภูเขา ป่าตรงไหน พันธุ์ไม้มีกี่ชนิด ชนิดไหนควร จะเอามาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ สิ่งไหนใกล้หมดไป อันไหนยังคงเหลือ ทำยังไงถึงจะให้เพิ่มขึ้นอีก ภูมิปัญญามีอันไหนบ้าง และวัฒนธรรมดีขึ้น หรือลดลง “ละทำยังไงถึงจะฟื้นฟูให้มันคงอยู่อย่างยั่งยืน...”

เฮอ ! พ้ออุทานเสียงดัง พร้อมกับถอนหายใจอย่างเหนื่อยอ่อน

“หน่วยงานของรัฐต้องจัดเตรียมเครื่องมือ ให้ชุมชนบริหารจัดการกับสิ่งที่เขามี เป็นเครื่องมือนะไม่ใช่ทุน...”

พ้อเน้นก่อนจะขยายความต่อ

“เครือข่ายอินแปง ที่บ้านบัว กุดบาก ชุมชนมีหมากเฒ่า หมากค้อ หมากแงว หมากขามป้อม หมากส้มมอ มีสมุนไพรหลากหลายชนิด และ คนที่รู้จักสิ่งเหล่านี้ดีก็คือผู้เฒ่าผู้แก่ ถ้าอยากเรียนให้รู้จักจริงรู้จัก และสร้าง ให้เกิดคุณค่าเพิ่มมากกว่านั้นได้ ก็ต้องเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเพิ่มเติม รัฐต้องช่วย...”

พ้อรำพึงรำพันต่อไปอีก

“หน่วยงานต่างๆ ก็ใช้เทคโนโลยีชนิดใหม่มาเสริมเติมต่อ

“พ้อเคยคุยกับสมาชิก อบต.หลายแห่ง บางกลุ่มปลูกฟักทอง เขาต้องลงไปหิ้วเอาน้ำในห้วยมารด เป็นไปได้ไหมที่ อบต.ซื้อเครื่องสูบน้ำ ให้เขา มาเสริมให้เขา ถึงจะไม่เหนื่อยมาก

“หลายปีก่อนนายอำเภอ กุดบากย้ายมาใหม่ได้สองสามวัน มาหา พ้อที่บ้าน ปรึกษาพ้อว่าจะช่วยทางอำเภอได้อย่างไรบ้าง

“พ้อก็บอกว่า ถ้าจะมาเป็นนายอำเภอ กุดบาก ก็ต้องมาเรียนรู้ชาว กุดบาก ถ้าไม่รู้เรื่องคนกุดบาก จะมีปัญหาในการพัฒนาคนกุดบากไม่ตรงเป้า

“ถ้าจะไปพัฒนาตรงไหน ต้องไปเรียนรู้ตรงนั้นให้รู้ชัดเสียก่อน ต้องรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่เหมาะสมกัน แล้วนำมาช่วยเสริมกันให้เกิด ประโยชน์มากขึ้น

“บ้านบัวประสบผลสำเร็จอะไรบ้างที่เด่นๆ มีสิ่งใดบ้างที่ยังต้อง ฟื้นฟูหรือพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นมา ก็ช่วยตรงนั้น”

พ้อมักกล่าวด้วยความภาคภูมิใจว่า

“หวานมันหมดไปแล้วเอากลับคืนมาได้ หมากเฒ่าเริ่มจะหมด ก็ เอากลับคืนมาได้ หมากไฟ ผักเม็ก ผักติ้ว เอากลับคืนมาได้ ชาวบ้านที่ไม่เป็น กลุ่มเป็นก้อน ทำให้เป็นกลุ่มได้ ทั้งยังมีการขยายเครือข่ายต่อออกไปอีก”

แต่พ้อยังอยากจะฝันเห็นชาวบ้านมีป่าเป็นของตัวเอง ครอบครัวย ะสองไร่สามไร่

มี สวนอาหารให้กับตัวเอง

มีวัวมีควายเลี้ยงเต็มทุ่ง จะทำให้พึ่งพาตัวเอง

สุดท้ายก็อยากให้ครอบครัวหลุดพ้นจากหนี้สิน มีอยู่มีกิน พึ่งพา ตัวเองได้

วัฒนธรรมดีงามแต่ก่อนเก่ากลับคืนมา... ❁

16

ทฤษไม่คอยรู้เรื่องสักเท่าใดนัก ที่พ่อพูดคุยกับแขกแปลกหน้า ซึ่งพักหลังนี้มาเยี่ยมเยียนพ่อบ่อยครั้งขึ้น พ่อเองก็หายหน้าไปคราวละหลายวัน กลับมาพ่อก็มักมีเรื่องราวมาเล่าให้แม่และน้องๆ ฟังกัน หลังล้อมวงสำหรับกับข้าวจนอิ่มหน้าแล้ว

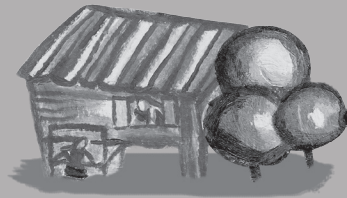
วันเฉลิม ลูกชายคนเล็ก เปิดประเด็นถามพ่อว่า

“พ่อไปเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรมาจากใคร”

“ไม่ได้ไปเรียนรู้จากใครมากนัก” พ่อตอบหัวงๆ ก่อนที่จะขยายความ

“เจ็บป่วยคราวใดมีคนเอายามาให้กิน ก็พยายามสอบถามเขา แล้วจำไว้ ได้เรียนรู้มากขึ้น กับผู้เฒ่าที่รู้จัก ลุงเสาร์ พ่อบุญ ลุงต้อ ผู้ใหญ่ อยู่ในบ้านก็เป็นหมอสมุนไพร

“หนูรู้ใหม่ว่าพ่อเคยเป็นหมอดำแย้ทำคลอดให้หนูๆ ทุกคน แถมยังเป็นหมอดำแย้ไปทำคลอดให้คนอื่นในหมู่บ้านเราอีกไม่ต่ำกว่า หกสิบเจ็ดสิบคน”

สุภาพรโพล่งขึ้น “ขนาดนั้นเลยหรือพ่อ”

“ไม่ใช่เรื่องยาก มันเป็นธรรมชาติของคนเรา ปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ เพียงแต่ช่วยตอนที่ออก จับช่วยเล็กน้อย ก่อพินก่อไฟ

“เอาตัวไม้ไผ่ตัดสายสะดือ เอาถ่านไฟรองสะดือเด็กตอนที่จะตัด ถ่านไฟเป็นตัวดูดซึมเอาสิ่งสกปรก ตัวไม้ไผ่ไม่เป็นสนิม แต่ต้องมัดก่อน ถ่านด้วยสายหลาเสียก่อน”

พ่อกว่าเสียงเรียบเสมือนว่าเป็นเรื่องง่าย ๆ

“รอกออกมาแล้วก็เอาไปฝัง ถ้าออกยาก ต้องกลั่นใจเอามือคัดหลัง เอามอนตบหลังคนที่จะคลอดสามครั้งก็ออกง่าย มันเป็นเรื่องปกติตามธรรมชาติ

“เอารกไปฝังไว้ใต้บันได ด้วยถือเคล็ดว่าจะทำให้เด็กที่เกิดมานั้น ฮักกันแพ่งกัน ฝังไว้ลึกๆ ก่อไฟไว้ตรงนั้นด้วย เพื่อป้องกันหมาไม่ให้เข้ามาใกล้

“ส่วนยาต้มสำหรับแม่ลูกอ่อนอยู่ไฟดีมั้นั้น ก็มีแก่นแดงเป็นยาลด ผาด สมานแผล บำรุงกำลัง เครื่องเขาแกลบเป็นยาบำรุงกำลังสมานแผล ใช้แก่นฝางเป็นยาฟอกเลือด อีกทั้งรอกน้ำเต้าแล้ง กกสามควาย แก้มอัน ให้น้ำนมมาก ต้มกินเป็นหม้อๆ

“สำหรับแก่นแดง ใบเป้า ใบหนาด ว่านไฟ (ไฟล) ใบสมัด เอามา รวมกันแล้วต้มให้หญิงแม่ลูกอ่อนอาบ

“ก่อนเข้าอยู่ไฟ ต้องนำใบตองเป่ามารอง โยเกลิอบนใบตองเป่า เสียก่อน แล้วนั่งทับ คนแต่ก่อนไม่ได้เย็บช่องคลอด อาศัยยาสมุนไพรให้ สมานแผลตามวิถีธรรมชาติเอง

“เด็กออกมาแล้ว อาบน้ำ แล้วเอาผ้าห่อให้นอนในกระด้ง

“อย่างแม่คำมอญอยู่กรรม ตั้งครั้งเดือนก่อนเดือน เมื่อออกเอื้อย กก” พ่อหันมาทางแม่

“พ่อก็เตรียมหาไม้ไผ่มาพาดให้แม่คำมอญนอนอยู่ไฟ”

“แล้วพ่อชอบลูกผู้หญิงหรือผู้ชายละ”

วันเฉลิมซึก

“ไม่ว่าจะเป็นลูกผู้ชาย หรือ
ผู้หญิงพ่อก็รักเท่ากัน”

“ทั้งโกษร สุภาพร วันเพ็ญ

เทพารักษ์ ธวัชชัย ยานศิลป์ เบญจมาศ
ตลอดถึง วันเฉลิมน้องคนเล็ก พ่อก็รักทุกคน
พ่อนึกเรียงลำดับชื่อลูกแต่ละคน”

“ผิดแล้วพ่อ ต้องเทพารักษ์ก่อน

วันเพ็ญถึงจะถูก” เทพารักษ์ท้วงพ่อ

“เออ ! ลูกมันหลายคน พ่อจำผิดจำถูก”

การดำรงชีวิตของคนบ้านนอกอย่างพวกเรานั้น ต้องพยายาม
เก็บเกี่ยวเอาสิ่งต่างๆ ที่ชาวบ้านรุ่นก่อนดำรงชีวิต เขาบริหารจัดการชีวิต
ของเขาอย่างไร เราก็ลอกเลียนมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตของเรา

“น้องๆ กลุ่มเยาวชนบ้านเราเห็นมีอยู่หลายกลุ่ม เขาทำอะไรกัน
บ้างล่ะพ่อ”

วันเฉลิมเปลี่ยนเรื่อง

“มีกลุ่มอนุรักษ์ป่าเพื่อชีวิต อยู่อำเภอมหาราช 16 คน อยู่บ้านบัวนี้
กลุ่มเด็กฮักถิ่น มีหลายรุ่น และกุดใหญ่กลุ่มต้นกล้าแห่งความหวังอีก 14 คน

บ้านกุดบากนั้นเป็นกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เขาตั้งกันเองมี 16 คน ยังกลุ่ม
บ้านเขว้าน้อย กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มนี้ไม่มีหน่วยงานไหนเข้าไปช่วย
เขาทำกันเอง”

ธวัชชัยตอบแทนพ่อ

“ในช่วงที่มีคนมาศึกษาเรียนรู้มาอยู่ด้วยที่บ้านเรา สนุกดีนะพ่อ
มีคนมาช่วยทำงานด้วย” เบญจมาศซึ่งนั่งเงยมานานเอยขึ้น

“แต่ก็ยุ่งยากเรื่องอาหารการกิน กลัวว่าพวกเขาจะกินไม่ได้”

โกษรแย้ง

“ใครจำได้บ้างว่ามีทั้งหมดกี่คน และมาจากไหนบ้าง ?”

โกษรถามน้อง ๆ

“ถ้านับจริงๆ เป็นพันกว่าคน” วันเพ็ญนั่งนึก เมื่อไม่นานมานี้ก็

“มาจากรามคำแหง 20 คน จากจุฬายห อีกร 40 คน นักศึกษาที่
ระยองมาเรียนรู้เรื่องชีวิต 3 คน จากจังหวัดน่าน 2 คน จังหวัดกาญจนบุรี
ผู้หญิงคนหนึ่งผู้ชายคนหนึ่ง มาอยู่ตั้งสองเดือน”

ส่วนที่เป็นนักศึกษาคืนถิ่น มาจากที่ต่างๆ อีกหลายรุ่น รุ่นละ
หลายคน นับไม่ถ้วน มาจากลำปางคนหนึ่ง จากราชภัฏสกลนครอีก
มุกดาหาร นครพนม คนที่ขอนแก่นก็มาทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง
หมอมือฟ้า

โกษรพยายามนึกช่วยน้อง

เราน่าจะทำบัญชีรายชื่อเหมือนบัญชีครัวเรือนที่เราเคยช่วยกันทำ
โกษรหารือน้อง ๆ

ปีนี้ ดร.ชาโตมิมาอีกแล้ว

ที่จริง ดร.ชาโตมิสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยโตเกียว พานักศึกษามา
คราวละ 7 - 10 คน ศึกษาเรียนรู้วิถีของชุมชนมาหาพ่อปีละครั้งทุกเดือน
สิงหาคม ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมาติดต่อกันเป็นปีที่ 14 แล้ว มาตั้งเป็น
ค่ายเรียนรู้เรื่องวิถีชาวนา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

“ปีนี้พารุ่นใหม่มาเรียนรู้อีก 9 คน อยากรู้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืน”

เรียนทำข้าวแตงงา ข้าวฮาง...

การผลิตของใช้จากต้นหญ้าแฝก หญ้าคา

พ่อเสริม

“คนญี่ปุ่นมีน้ำอดน้ำทนจริงๆ ถ้าจะเรียนรู้จะทำอะไรก็ตาม
ถ้าไม่รู้จริงจังแล้วเป็นไม่เลิก”

ถึงเวลากินข้าวกินน้ำก็ไม่ยอมหยุด ถ้าทำยังไม่เสร็จ

ดร.ประไพ ศิวะลีรวิลาศ จากกรมการพัฒนาชุมชนอีกคน พ่อเสริม

“บ้านเรากลายเป็นมหาวิทยาลัยไปเลยนะพ่อ”

วันเฉลิมสรุป ❁

-17-

“พลเหลืองๆ ของส้มมอกก็กินได้ ไบส้มมอเอามาใส่ต้มบู
ต้มกบ ต้มเขียดก็แซบ ถ้าเอาภูมิปัญญาสมัยใหม่มาเติมหน่อยหนึ่ง มันก็
จะเป็นหลักสูตรชัดเจนขึ้น” พ่อพูดกับครูจตุตตอนสายของวันหยุดวันหนึ่ง

ครูจจุ หรือ ครูจจุรัตน์ แก้วคำแสน เป็นครูสาวชาวผู้ไท สอนอยู่
โรงเรียนใกล้ๆ มักมากุญกับพ่อกับโกษรและน้องๆ เป็นประจำ

บ้านของพ่อกลายเป็นบ้านของครูจจุไปโดยปริยาย ครูจจุสนิทสนม
กับแม่และครอบครัวเรามาก อีกทั้งเป็นครูที่มีอุดมการณ์สืบทอดแนวคิด
ของพ่อมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น

ครูจจุจัดว่าเป็นเด็กสาวหน้าตาดี สูงโปร่งได้สัดส่วน ผิวขาวเหลือง
ผ่องเนียน ไบหน้ารูปไข่รับกับผมยาวเคลียไหลที่ปล่อยยาวปรกไปถึงแผ่นหลัง
กิจกรรมยามว่างเรียบร้อย พูดน้อยและดูเคร่งขรึมจริงจัง แต่น่าแปลกที่ไม่มี
ชายหนุ่มคนใดเข้ามาเทียบเคียง

ครูจุกแหวะเวียนมาร่วมวงทำอาหารการกินที่บ้านพ่อ กลายเป็นลูกสาวพ่ออีกคน

“ถ้าเอาใบปานกลาง ไม่อ่อนและแก่เกินไปมาล้าง 3 น้ำให้มันสะอาด นำไปตากแดดสามสี่แดด แล้วนำไปอบ บดทำเป็นยาลูกกลอน ก็เป็นหลักสูตรที่กินได้ ใช้เป็นสมุนไพรได้”
พ่อเดินเรื่องต่อ

“ประเทศสวิสสั่งซื้อ เป็นสินค้าส่งต่างประเทศไปแล้ว

“หลักสูตรที่สำคัญคือ หนักไม่ต่างๆ ที่มีอยู่ในป่า ทำยังไงถึงจะเพาะกล้าได้ ทำให้มีมากขึ้น แล้วเอาไปปลูกในสวนตัวเองให้เป็นแหล่งสมุนไพร

“อีกอย่างต้องพาลูกหลานค้นหา วิธีของกบ เขียด อึ่งอ่าง หน่อไม้ ผักหวาน ผักติ้ว แมงแคง...”

“แต่ก่อนทำไมหากินง่าย มาเดี๋ยวนี้ทำไม่ถึงหากินยากขึ้น”

“วัฒนธรรมการกินแต่ก่อนเราไม่ได้กิน ขนมปัง ขนมเค้ก เรากินแต่น้ำอ้อย ข้าวเม็ดยา ข้าวเม่า”

“เดี๋ยวนี้ทำไมไม่กินกัน ทำไมจึงไปกินของที่ต้องเสียเงินซื้อเอา”

“กบ อึ่ง ต้องไปหาไกลขึ้น”

“ผู้เฒ่าที่มีมนต์เป่าเด็กน้อย ที่เจ็บไข้เดี๋ยวนี้เริ่มหายไป อีกหน่อยต้องเหมารถไปโรงพยาบาลกันหมด”

พ่อเล่าต่อว่า

“มีโรงเรียนที่ภาคใต้รณรงค์ห้ามเด็กกินน้ำอัดลม เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ต้องค้นหาวัฒนธรรมการกิน

“ถ้าป่าหมดอาหารก็น้อย น้ำก็แห้ง เพราะการทำลายผืนป่า ต้นไม้คือแม่ผู้ให้น้ำแก่ทุกชีวิต

“เป้าหมายการค้นหาค้นหาตรงนี้ เพื่อนำไปใช้ให้ได้ในการดำรงชีวิต มันถึงจะเกิดประโยชน์ต่อชีวิตเราจริงๆ

“อีกทั้งต้องฝึกตัวเองให้เป็นคนประหยัด ขจัดค่านิยม ชื่นชมในความเป็นไทย ไม่ให้ใฝ่ใจในการเป็นทาส และให้สามารถพึ่งพาตัวเอง อยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเคารพ”

“พระพุทธศาสนาสอนอะไรบ้าง ต้องเข้าใจว่าธรรมะคือธรรมชาติ จึงจะทำให้การค้นหาก่อเกิดประโยชน์ได้มากขึ้น

“วัฒนธรรมยุคก่อนเป็นวัฒนธรรมความฮักแพง ‘แบ่งปัน’ มันเป็น ‘บ’ ใบไม้ก้นกว้าง ปัจจุบันมันเลยไปสู่วัฒนธรรมใหม่ คือ วัฒนธรรมแก่งแย่งแข่งขัน ‘บ’ ใบไม้ก้นมันแคบเข้า กลายเป็น ‘ข’ เป็น ‘แข่งขัน’ เมื่อความเห็นแก่ตัวสูงขึ้น”

“อยากให้ลูกหลานค้นหาเรื่องสมัยก่อนเป็นแบบไหน สมัยนี้เป็นยังไง และอะไรจะเกิดขึ้นในอนาคต ให้มันชัดเจน เขาเรียกว่า

“ทบทวนอดีตให้ไกล มาทำความเข้าใจกับปัจจุบันให้กว้าง”

แล้วเราถึงจะสรรค์สร้างอนาคตไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้น จะไม่ให้ลูกหลานของเราหลงทิศหลงทางอีกต่อไป

วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการใช้ การนุ่งห่ม การอยู่ร่วมกัน แบบฮักแพงแบ่งปัน หลายๆ เรื่อง

“การพ้อนรำทำเพลง เดี่ยวนี้มันก็เหมือนกับกบเขียดเดิน”

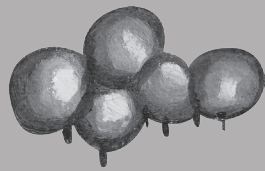
พ่อยกอุทาหรณ์ดบท้าย ❁

“การต่อสู้กับคนภายนอกเป็นเรื่องที่ทำงานกว่า แต่ถ้าต่อสู้กับคนในครอบครัว คนในหมู่บ้านเรา เป็นเรื่องทำได้ยากนัก มีทางเดียวต้องช่วยกัน ‘ฮักแพงแบ่งปัน’ สิ่งที่มีค่าตรงนี้ไว้ให้ลูกหลานกับบ้านเมืองเราได้ยังไง เป็นเรื่องที่ไม่ง่าย

“ฟังดูแล้ว เดียวนี้พี่น้องกำลังต่อสู้กับนายทุนที่มีแต่เงินมา ไม่มีตัวตน ถ้าเราไม่ช่วยกันคิดทั้งหมู่บ้าน จะอยู่ไม่ได้”

พ่อพยายามสานแนวคิดให้คนในชุมชนเข้มแข็งและรู้เท่าทัน

“...พ่อคิดว่าคณะกรรมการทั้งฝ่ายราชการทั้งพี่น้อง เป็นเสมือนเครื่องจักรเจียรไนพลอย ที่จะต้องหาเพชรเม็ดงามมาเจียรไน พยายามสร้างเครือข่ายให้กว้างออก เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ท้องถิ่นอุดมสมบูรณ์ไป

ด้วยทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงท่าน”

พ่อหันมามองทางครูจุง แล้วพูดว่า

“ต้องหาคนแบบครูจุงมาหลายๆ คน มาช่วยกันคิดช่วยกันทำ แต่ก็หายากเหลือเกิน”

โกษรจำได้ว่า ลุงหมอบระเวศเคยมาพูดคุยกับพ่อ และเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ของบ้านบัว คุณลุงเสรีมาบ่อย คุณอาโสภณก็พาครอบครัวและลูกศิษย์มา ส่วนพ่อใหญ่วิบูลย์ เป็นขาประจำพิเศษ

พ่อเองก็ไม่ค่อยอยู่บ้าน มักได้รับเชิญไปโน่นไปนี่บ่อย

โรงเรียนไทยรัฐทั่วประเทศก็มาเชิญพ่อให้ไปอบรมผู้บริหาร

เครือข่ายคริสต์จักร แกวนครปฐมอีก 40 กว่าโรงเรียน ก็เชิญพ่อไปอบรม

พี่น้องชาวมุสลิมก็เคย

บ้านพักของศูนย์อินแปงและบ้านพ่อจึงมีแขกผู้ใหญ่และเป็นคณะมาเยี่ยมเยียนมิได้ขาด

มานอนอยู่บ้านหลายครั้ง

มาจากตรัง กระบี่ นครศรีธรรมราช...

คุณลุงคุณอาต่างก็ให้กำลังใจพ่อเสมอ บอกว่า

“ขาดอะไรก็ขาดได้ แต่อย่าขาดกำลังใจ”

แขกเหรื่อที่มาเยี่ยมยามถามข่าว ก็มักมีคำถามแปลกๆ ให้พ่อได้ตอบเสมอ

“มีหอมเหยา หอมดู หอมเป่า หอมจอต บ้างไหม ? กลุ่มจักสาน
ทอผ้า เด็กชักถักเป็นอย่างไร มีกิจกรรมอะไรบ้าง ?”

“ผีที่บ้านบัวมีเยอะไหม” “แต่ละผีมีบทบาทอย่างไรบ้าง ?...”

พ่อก็ตอบและอธิบายไปต่างๆ เท่าที่ไถ่สรจำได้ เช่น
ผีเสื้อ ผีสาย ผีเชื่อน ผีปูด้า ผีถ้ำ ผีภู ผีรุ ผีห้อย ผีหนอง ผีคลอง
เป็นกฎหมาย เป็น “รัฐธรรมนูญชีวิตของชุมชน”

“คำว่าผีเหล่านี้เชื่อว่าจะมีเป็นตัวเป็นตน เพียงแต่ว่าเป็นกุศโลบาย
เป็นธรรมนูญชีวิตของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจ”
พ่อตอบอย่างแคล่วคล่องว่องไว

“อย่างผีปูด้า เป็นผีกล่อมเกลาสังคม ให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วม
กันอย่างเป็นสุข สอนให้คนเคารพซึ่งกันและกัน ให้รู้จักเห็นอกเห็นใจกัน
ไม่สร้างความเดือดร้อนให้สังคม ผีบรรพบุรุษก็จะช่วยคุ้มครองปกป้องให้
พวกเราอยู่ดีมีสุข”

“เรื่องธรรมนูญชีวิตก็เช่นเดียวกัน

“ส่วน ธรรมนูญชุมชน หรือกฎหมายที่รัฐบาลเขียน เป็น
วิทยาศาสตร์ไม่ใช่ไสยศาสตร์ ต้องปฏิบัติตามเท่านั้น ถึงจะได้อันสงบ
ไม่ไหว้ว่าต้องไปกราบไปบวงสรวง แล้วพื้นจะดูแลเราเลย มันไม่ใช่” พ่อย้ำ

“ผีเป็นวิถีของชุมชน ที่อยู่ร่วมกันในจารีตประเพณี ฮีตบ้าน คอง
เมือง เดียวนี้คนไม่มีฮีต ไม่มีคอง

“ฮีต มีสิบสอง ส่วน คอง มีสิบสี่
นั้นเป็นธรรมนูญการดำเนินชีวิต มีหลายลักษณะ”
คองผัวคองเมีย รู้จักที่ต่ำที่สูง รู้จักใคร
เป็นปู่ เป็นย่า เป็นป้า เป็นลุง เป็นน้า ก็รับรู้ถึง
บุญคุณ...

“ฮีตสิบสอง นั้นมีกิจกรรมตลอด ทั้งสิบ
สองเดือน ที่ชาวบ้านต้องร่วมกันทำพิธีกรรมต่างๆ
เดือนหนึ่ง-บุญเข้ากรรม เดือนสอง-บุญข้าวจี เดือนสาม-บุญกุ่มข้าว
เดือนสี่-บุญพะเวศ เดือนห้า-สงกรานต์ เดือนหก-บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด-
ชำระบ้าน เดือนแปด-เข้าพรรษา เดือนเก้า-ข้าวประดับดิน เดือนสิบ-
บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด-ออกพรรษา เดือนสิบสอง บุญกฐิน”

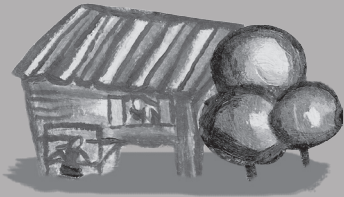
“ท

้าค้าคานันสีกลมกว่าแฝก แต่ทำไมเหนียวเท่าแฝก
“มีการทดลองนำมาบุ้งบ้าน หมายาคามุงได้ 3 ปี ส่วนหญ้าแฝกอยู่
ได้ถึง 5 ปี

“อีกอย่าง หญ้าคาในป่าในทุ่งมีเยอะกว่า แต่แฝกมีน้อย
แฝกกับจากพองๆ กัน”

พ่ออธิบายชี้แจงเรื่องแฝกกับหญ้าคาว่าต่างกันยังไงให้ครูจุฬฟัง
เมื่อครูจุฬเห็นเด็กๆ หลานของพ่อเล็กกำลังนำใบแฝกมาประดิษฐ์เป็น
หัตถกรรม ที่มีแม่คำมอญ ไกษร และเบญจมาศ นั่งเป็นกำลังใจและชี้แนะ
เด็กๆ

“ถ้าใครมีดินไร่หนึ่ง คิดเป็นมูลค่าแบบไม่ต้องทำอย่างอื่น แค่ทำโพหญ้า
คามุงเรือน ได้กำไรแล้วเป็นหมื่น ผู้คนมักมองข้ามไป เลยคิดถึงเรื่องยากๆ”

“หญ้าแฝกเป็นเพียงหญ้าธรรมดา แต่ว่ารู้จักอนุรักษ์ดินและน้ำ
เพื่อให้ทุกชีวิตอยู่บนผืนดินได้ในโลกนี้ มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ ที่มีค่ามาก
กว่าหญ้าแฝก แต่ทำไมมนุษย์ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป
พ่อเปิดประเด็นให้เด็กๆ ตลอดทั้งครูจุฬช่วยกันคิด

สักครู่มีกลุ่มนักวิจัยกลุ่มหนึ่งมาหาพ่อ พูดถึงการวิจัย ลำน้ำโดม
ว่าตลิ่งกำลังพัง น้ำตื้นเขิน และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ พ่อจะมีคำแนะนำ
อย่างไร

“ช่วยเป็นคนไม่รู้จักงานวิจัย พวกเราไปได้ค้นหาสาเหตุไหม ?
ที่มันไม่พังมากเพราะอะไร? และสิ่งใดทำให้มันไม่พัง...?”

พ่อเล่าย้อนอดีตอีกว่า

“สมัยก่อนถ้าจะไปตั้งบ้านใหม่ที่ไหน มักจะปลูกกอไผ่ไว้ทางทิศ
ตะวันตกและตะวันออกของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันลม ไม่ให้ลมมาพัดบ้าน
เรือน อยู่แถวภูพานมีห้วยต่างๆ หลายแห่งมัน ก็มีการดูแลกันตลอด
ถึงจะไม่มีคนไปคอยดูแลก็ตาม

“กอไผ่มันจะเกิดตามลำห้วย รากของไผ่สานกันจนแน่น ทำให้ริม
ตลิ่งห้วยไม่พังทลาย...”

“ทำไผ่กอไผ่ถึงชอบขึ้นตามริมห้วย เพราะมันทำหน้าที่ของมัน
ช่วยมนุษย์และสัตว์ให้อยู่บนผืนโลกได้อย่างเกื้อกูลและพึ่งพา

“ดินริมห้วยพังทลายไปมาก มันจะเกิดอะไรขึ้น มีผลกระทบยังไง
ต่อชีวิตเรา ถ้ารู้แล้วจะแก้ปัญหาได้ยังไง จะให้ใครบ้างมาช่วยเรา อย่าคิด
ว่าจะเอาบประมาณจาก อบต. หรือ อบจ. เพียงอย่างเดียว ต้องคิดถึงเรื่อง
ธรรมชาติมาบำบัดในตัวของตัวเอง”

พ่อตั้งคำถามย้อนกลับแล้วเริ่มต่อ

“สิ่งสำคัญกว่านั้น พระสงฆ์องค์เจ้าที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องธรรมะ คุณธรรมคำสอนของพุทธเจ้า น่าจะมาช่วยเสริมเติมเต็ม ให้ลูกหลานบ้านเมืองเรามีจิตสำนึกเห็นคุณค่า”

“ถ้าถามว่าทำงานวิจัยทำเพื่อใคร ทำเพื่ออะไร ทำเพื่ออยากได้งบประมาณ หรือทำให้ชีวิตตัวเองมีความสุข ให้คนในชุมชนหมู่บ้านของตัวเองได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ ต้องค้นหาต้นตอของปัญหา รากเหง้าของทุกอย่าง จะช่วยกันแก้ตรงไหน ต้องคิดแบบนี้ด้วย

“ทำยังไงถึงจะคิดตรงนี้ให้ละเอียดชัดเจนขึ้น เพื่อชีวิตของตัวเอง เพื่อชีวิตของผู้อื่น และเพื่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้าง

“การวิจัยคือไปเรียนรู้กับธรรมชาติ เขาเรียกว่าทุกข์แล้ว ต้องไปค้นหาว่า อีหยังทำให้เกิดทุกข์ ผลงานที่เราทำแล้วมันเกิดประโยชน์ต่อตัวเรา และสังคมโดยรวมอย่างไร”

“ข่อยเคยพูดว่านกบินอยู่บนฟ้า สักวันหนึ่งต้องชนก้อนเมฆตาย ปลาลอยอยู่ใต้น้ำ แต่ไม่รู้จักว่าขอนไม้อยู่ตรงไหน ตอยู่ตรงไหน สักวันหนึ่งถูกแห ถูกดาง ถูกมอง เขาเอาไปกินจ้อย เพราะไม่มีที่หลบที่หลีก”

“ฉะนั้นเราอยู่ลำนํ้าโดม ถ้าเราไม่รู้รากเหง้ารากแก้วตรงนี้ มันจะทำให้เราสูญเสียสิ่งที่มีค่ามากในชีวิตเรา ต้องเรียนรู้ให้รู้จัก และรู้จักอย่างเดี่ยวไม่พอ ต้องรู้แจ้งด้วย

“ป่าคือบ้าน ลำธารสายน้ำคือชีวิต มวลมิตรคือพลัง ฟังตัวเองคือความหวัง ธรรมชาติยัง เพื่อชีวิตของทุกคน ทุกสัตว์ ที่อยู่บนผืนโลกใบนี้

ทำลายป่า แม่น้ำ ภูเขา เท่ากับทำลายชีวิตตัวเอง คนอื่น สัตว์อื่นที่อยู่ร่วมกันบนผืนโลก” พ่อแม่ก็จะลงทำอย่างนี้เสมอ

พ่อหันหน้ามาทางลูกๆ แล้วพูดต่อว่า “ปัญญาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ปัญญาคืออาวุธ ที่ต้องนำไปต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

“คำพระท่านว่า แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

“ดวงอาทิตย์เป็นแสงสว่างในเวลากลางวัน มีดวงจันทร์เป็นแสงสว่างตอนกลางคืน

“แต่ปัญญานั้นจะเป็นแสงสว่างทั้งกลางวันและกลางคืน
“กำแพงกันอยู่ก็เห็นหมด ถ้ามีปัญญา หรือวิสัยทัศน์ ส่องซอด มองทะลุ รู้ลึกตื่น หนาบาง กว้างไกล” ❁

“การที่จะอยู่เย็นหรือเป็นสุข หนูเข้าใจใหม่ว่าเป็นอย่างไร”

พ่อเอ่ยขึ้นกับลูกๆ หลังอาหารมื้อเย็น

คำว่า อยู่เย็น คือนอนหลับได้สบายดี ไม่ต้องกลัวว่าใครจะมาจับกุมคุมขัง มาลักเล็กขโมยน้อย

คำว่า สุข คือได้กินอาหารที่บริสุทธิ์ ปราศจากสารพิษ ชีวิตจะอยู่ดีมีสุข ไม่เจ็บไม่ป่วย

ส่วน “นั่งก็ร้อน นอนก็ทุกข์” นั้น หมายถึง คนมีหนี้สิน มีทุกข์ คือรู้สึกว่ามีหนี้ไม่มีตา

“คนควรมีความเอื้อเฟื้อสามัคคี สามารถวางแผนและจัดการตัดสินใจด้วยตัวเอง ถ้าคนอยู่ในครอบครัว จะมองเห็นอะไรยาก

“ถ้าหากคนเปิดกะลามะพร้าวออกจากหัวตัวเอง จะทำให้เห็นโลกได้กว้างขึ้น เหมือนไม้ในกระถาง มันจะโตไม่ได้ เพราะอยู่ในกระถาง รากแก้วจะหยั่งลึกไปหาอาหารก็ไม่ได้ เพราะติดกระถาง ไม้โตซึกที่ ก็เลยอยู่แบบนั้น

“ถ้าลองทุบกระถางแล้วเอาไปฝังดินจะโตทันที คนเรียนในห้องสี่เหลี่ยมก็เหมือนกัน”

พ่อยกมาเปรียบเทียบพร้อมกับเหลียวหน้าไปทางครูจุ

โกษรคิดคำนึงว่า พ่อเป็นคนนอกกรอบ นอกคอก คำพูดของพ่อในบางครั้งมักไปกระทบกระเทือน บางคนก็อาจไม่ชอบ

พ่อชอบยกตัวอย่างอีกว่า

“เหมือนกับคนโทษสื่อ สื่อหลอกให้ทำอันนั้น กินอันนี้ จะโทษเขาก็ไม่ได้ มันเป็นงานของเขา เขาก็ต้องการโฆษณาขายของเขา มันขึ้นอยู่กับว่า เรามีสติปัญญาในการดู แล้วเก็บนำมาใช้ สิ่งไหนมีประโยชน์ก็นำมาใช้”

“พ่อไม่โทษสื่อหรือก ขึ้นอยู่กับว่า เรามีสติปัญญาในการดู แล้วนำมาใช้ในวิถีชีวิตยังไง คนดูสื่อมีภูมิคุ้มกันหรือเปล่า มีจุดยืน มีรากแก้วไหม ถ้าขาดรากแก้วก็เหมือนกับดอกจอกที่ลอยอยู่บนผิวน้ำ เวลาถูกระแสลมก็ลอยไปลอยมาตามลม ต้นมะพร้าว ต้นหมาก มันอ่อนก็จริง เวลาลมมากก็โอนเอนไปกับลม เมื่อลมหยุดก็กลับมาตั้งตรงเหมือนเดิม”

“คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่มีหลักยึด ไม่มีภูมิคุ้มกัน จึงมักล่องลอยไปตามกระแส ความเชื่อมันเราถูกทำลายไปหมด

“ถ้าเขาชู้จกผู้อื่น ชู้ทันคนอื่น เขาเรียกว่าคนฉลาด

“ถ้าผู้ใดชู้จกตัวเองคักแค้น เขาเรียกว่าชู้แจ้งเห็นจริง ต้องรู้เขารู้เรา เข้าใจเขาเข้าใจเรา

“ถ้าไม่รู้ทั้งสองอย่างอันตราย”

เมื่อวันก่อนพ่อได้ไปอบรมครูที่นครพนม 50 คน อยู่สถาบันวิจัย
ราชมงคล พ่อพูดว่า

“เจ้าเป็นครูงามพริ้ม ยิ้มสมแม่พิมพ์ของชาติ เด็กฉลาดรอบรู้
เพราะครูนี้สั่งสอน โลกไม่เกิดเดือดร้อนตกต่ำ เศรษฐกิจ เพราะอาศัยหัวใจดี
เพิ่น ครูสอนไว้

“เดี๋ยวนี้แม่นไผสอนมา ที่ไปต่อกันวุ่นวาย ครูสอนผิดหรือสอน
ถูกกันแน่ น่าจะคิดทบทวนกันใหม่ ลูกศิษย์ครูทั้งหมด ตำราใหม่คิดเอง
เป็นบ่ อันไหนมันเหมาะสมกับท้องถิ่น ก็ควรนำมาใช้สอนกัน”

จากนั้นอีกสองวันพ่อไปพูดต่ออีกที่ตำบลดงลาน อำเภอเมือง
คราวนี้พ่ออบรมสมาชิก อบต. พ่อพูดว่า อบต. บางแห่งทำตัวคล้ายๆ
กับโจรสลัดชาวบ้าน เขาตักส้มตำอยู่หน้าบ้าน ก็เก็บภาษี

“มันแม่นอยู่บ่ ถ้าลิเก็บอีหลี ก็ส่งเสริมเขาบ้าง ซื่อครกให้ซັก
หน่วยบ้าง ไม่ใช่มีแต่เอาอย่างเดียว”

“พ่อเล็กอยากเห็นอะไรอีกในวันข้างหน้า” ครูจุเอ่ยถามขึ้น

อยากให้ไ้บ้านปฏิบัติตามพระศาสนา อยากให้เห็นว่าตัวเองมี
ของดี มีทรัพยากรธรรมชาติ มีทุนชีวิตทำอย่างไรถึงจะให้เลี้ยงเห็นว่ามี
คุณค่ามาก ไม่ถึงกับต้องปฏิเสธภายนอก เพียงแต่ให้ต้องรู้จักเขาด้วยว่า
เขามีของดีอะไร เอาของดีเขามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับเรา ถึงจะเหมาะสม

อีกประการหนึ่ง อยากให้คนเลิกเป็นทาสแล้วกลับมาเป็นไท
อยากให้มีรากแก้วรากฝอย เหมือนมะพร้าวรากฝอยมันมากเหมือนมี
เครือชายนั่นแหละ ลมมากก็โอนเอนไปกับลม พอลมหยุดก็กลับมาตั้ง
เหมือนเดิม ทำอย่างไรถึงจะพัฒนาให้ตัวเองมีรากแก้วรากฝอยอย่างนั้น

21

“**พ**มเป็นคนโชคดีที่เมียอยู่บ้าน เป็นคนหัวโบราณ ใช้เงิน
ไม่ค่อยเป็น เป็นคนประหยัด ซี้เหนียวมาก เลยทำให้ผมมีเงินซื้อที่ดินไว้ให้ลูก”

พ่อมักจะพูดคำนี้ก่อนเสมอ ให้แขกหรือที่มาเยี่ยมยามฟัง
ต่อหน้าลูกๆ และแม่คำมอญ

เล่นเอาแม่คำมอญมีย้อยไม่ขาด

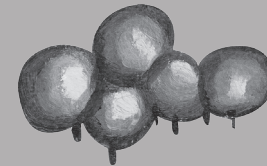
“เมื่อก่อนก็มีปัญหาอยู่ ตอนแรกเมียไม่ค่อยเข้าใจว่าไปโน่นไปนี่
ทำไม? ไปแล้วไม่ได้อะไร ทำไมไม่ทำอะไรทำสวนตัวเองให้มันดีขึ้น

“เจ็ดแปดปีถึงเริ่มเข้าใจขึ้น

“ลูกเมียถ้าเราไม่ทำให้เห็น ไม่ทำให้กิน เขาไม่เชื่อเราง่าย ๆ

“ถ้าจะไปด้านรัฐบาล ประท้วงคนนั้นคนนี้ สอนคนนั้นคนนี้
ถ้าทราบได้ที่เอาตัวเองและครอบครัวไม่อยู่ ก็ยุ่งเหมือนกัน

“ผมถึงยอมรับว่าต้องต่อสู้ตรงนี้หนักกว่าคนภายนอก สู้อด้วยการ
ปฏิบัติ ไม่ได้สู้ด้วยอารมณ์ ปลุกอันนั้นอันนั้นก็ได้อิน เมื่อก่อนหน่อไม่ต้อง
ไปหาที่ภู ระยะเวลาห้าหกปีโล ถ้าเอามาปลูกที่บ้านก็ไม่ต้องไปไกล ลูกเมีย
ก็สบายขึ้น”

พ่อมักจะหยิบยกพันธกิจที่พ่อดำเนินชีวิตประจำวันปกติมาให้ฟัง สำหรับแนวคิด “กระบวนทัศน์” ซึ่งพ่อมักใช้คำว่า “กระบวนทัศน์” ว่าคนในบ้านบัวมีแนวโน้มที่คิดจะช่วยตัวเองมีเพียง 20 - 30 เปอร์เซ็นต์ เหมือนคนเต่าคนแก่พูด

“เป็นนาสองเหมือน เมืองสองท้าว ‘บ่าวสองนาย’ คล้ายๆกับว่า มันมีหลายกระทรวง ทบวง กรม หลายหน่วยงานแล้วมาคุยกับชาวบ้าน ชาวบ้านก็ถึงแล้วใครพูดถูก ไม่ถูก หน่วยงานไหนจะพูดผิดหรือถูก เข้าใจยาก

“บางครั้งก็มองว่าเงินเยอะๆ ความรู้เยอะๆ มีความสำคัญ แต่เราไม่ได้มองว่า คนปฏิบัติจริงๆ นั้นมีความสำคัญเหมือนกันไหม คือพยายามอยากให้เห็นความสำคัญของมันและกัน พวกอาชีพกวดถนน แม้เป็นอาชีพต่ำต้อย ถ้าถามว่าหากกลุ่มอาชีพต่ำต้อยไม่มีสักคน อาคารใหญ่ๆ มันก็จะมีขยะเหม็นเน่าอยู่”

โกษรจจดจำคำที่พ่อพูดจนขึ้นใจ

“เพราะฉะนั้นจึงอยากให้ความเข้าใจว่า ทุกคนมีความสำคัญต่อกันและกัน สำคัญกันคนละอย่าง ทำอย่างไรให้คนมีศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิเท่าเทียมกัน แล้วให้ความสำคัญแก่กันและกัน จะได้ขจัดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคนในสังคม บทบาทหน้าที่คนเรานั้น ย่อมแตกต่างกัน มันมีประโยชน์ต่อกันทุกเรื่อง มีความสัมพันธ์กันหมด”

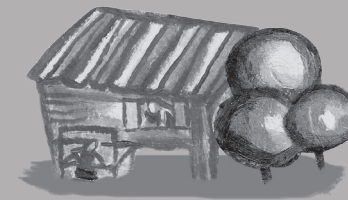
พ่อพยายามหยิบยกเอาหลักธรรมของพระสัทธตถะ ที่ให้เลิกแบ่งชั้นวรรณะ จากพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ สุธร ทุกคนมีความเป็นมนุษย์เท่าเทียม

พ่อมักเน้นเรื่อง ภูมิปัญญา หากยังไม่พัฒนาที่ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ถ้าได้นำเอาภูมิปัญญาสมัยใหม่มาต่อ ก็ยิ่งทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

โกษรจจดจำได้ดี “ถึงแนวคิดและนิทานกระตุกความรู้สึก” ของพ่อ ที่จริงเรามีของดีอยู่มาก แต่ไม่พัฒนา รวมถึงไม่นำเอาศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ ก็เลยทำให้ศักยภาพที่เรามีอยู่ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ทำให้เราคิดว่าด้อยโอกาส หรือคิดว่า จน โง่ ไม่มีอะไร เคยได้เล่านิทานเรื่อง “คนหลงทาง กวางหลงเขา” ให้คนฟัง เพื่อเตือนสติ

สมัยก่อนมีกวางจำนวนมากในป่าภูพาน กวางตัวหนึ่งเดินไปกินน้ำในอ่างหินแถวห้วยหิน ห้วยสะบ้า ห้วยโลด ฝนไม่ตกตอนแล้ง น้ำมันก็ใสงาม ไม่มีตะกอนไหลลงมา เมื่อกวางลงมาก็กินน้ำในอ่าง แลเห็นเงาเขาตัวเอง เกิดความพึงพอใจ (อ่อนชอน) ว่าสวยงาม

จากนั้นก็เลยก้มลงไปอีกว่าจะกินน้ำ เหลือบไปเห็นเล็บตีนของตัวเอง เห็นเป็นสีดำ นึกถึงเกียดดิน ครั้นดูดูตีม้ำอ้อมแล้วก็เงยหัวขึ้นมา มอง เห็นปลายปีนนายพรานอยู่ฝั่งปากน้ำ กำลังจ้องยิง

ตกใจรีบวิ่งหนีสุดฤทธิ์ ทำให้นายพรานยิงไม่ทัน นายพรานไม่ลดละความพยายามวิ่งตามไป กวางวิ่งเข้าไปในป่าดงดิบ เขาบางๆไปซ่องติดอยู่กับเครือไม้ กวางตกใจ เอียงซ้ายเอียงขวาตื่นเพื่อไม่ให้เขาหลุดจากเครือไม้ เมื่อปลตเขาหลุดก่อนที่นายพรานจะมาถึง ก็ยิ่งวิ่งเร็วกว่าเดิมที่สุดนายพรานตามไม่ทัน

เมื่อกวางหนีพ้น ก็ไปหยุดพักเหนื่อย พลังคิดคำนึงดูว่า

...เกือบเอาตัวไม่รอดเพราะเขางามนี่เอง ถ้าไม่มีตีนดำๆ ช่วยพาให้วิ่งหนีพ้น ก็คงต้องตาย ก็เลยสรุปว่าชีวิตรอดวันนี้เพราะตีนดำ ไม่ใช่เพราะเขางาม...

ผู้คนที่มาเรียนรู้กับพ่อมีหลากหลายคณะ บางคณะมาอยู่สองสัปดาห์ บางคณะก็มาอยู่เป็นเดือน สามสี่เดือนก็มี นักเรียนทุนของสมเด็จพระเทพฯ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็มาเรียนรู้กันอยู่ 2 เดือน

คงด้วยเหตุนี้กระมัง พ่อถึงได้รับปริญญาหลายสาขา จากมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหงให้ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ ราชภัฏสกลให้ปริญญา สาขาวิทยาศาสตร์บัณฑิต สิ่งแวดล้อม...

“แม่มีความรู้สึกยังไงที่พ่อเล็กเป็นคนของสังคม” ครูจุฑามแม่คำมอญ

“ช่วงแรกไม่เห็นด้วย ชวนไปนอนนาด้วยยังไม่อยากไป สาเหตุที่ทำให้อยากไปนอนนาคด้วย ช่วงเดือนห้ามันร้อน มีงูเห่า ตอนนั้นเอาสาตไปปูนอนเล่นที่เถียงนา มีหมาอยู่ด้วยตัวหนึ่ง หมามันเห่า ก็เลยสงสัย ลูกขึ้นมาดูเดือนหงายมองเห็นงู หมาเห่ามันก็หนีไป ตอนเช้ามาลูกสาว

เอาข้าวไปส่งมาแล้วให้แม่ฟัง ตอนหลังชอบไปนอนนาไปอยู่ 5 ครอบครั้ว ดินนอนนาอยู่หลายปี เลี้ยงไก่เลี้ยงวัวหลายตัว”

พ่อมักหยิบยกถ้อยคำของพ่อใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม มาพูดคุยเสมอโดยเฉพาะเมื่อครั้งที่พาชาวบ้านจากบ้านนาอีสานมาพูดคุยที่บ้าน พ่อจะพูด “พญา” ให้ฟังว่า

“คันไปทางกว้างให้หარ่มบังหั่ว คันไปทางไกลถูงไถ้ให้มีพร้อมเตรียมอาหารการกินจับหิวจับปอด คันไปทางโค้งทางเว้งต้องพายทิ้งบั้งใหญ่ คันลิขึ้นต้นไม้ให้ห่าปองลง ถ้าบั้งจักทางลงอย่าฟ้าวขึ้น มันลียงบได้ มันก็เหมือนการดำรงชีวิตเรา ต้องวางแผนให้ชัดเจน

“สองเดือนลิได้กินหยัง สามเดือนสิมีหยัง หกเดือนสิมีหยัง สิปีสิมีหยัง ห้าสิบปีเฮาเฒ่าแล้วสิมีหยัง สิได้กินหยัง ต้องวางแผนให้ชัดเจนถึงจะยั่งยืน กะเลยว่ววิสัยทัศน์ส่องชอด มองทะลุ ต้องคิดกว้างๆ ยาวๆ”

พ่อจะภาคภูมิใจกับเครือข่ายหลังจากสร้างศูนย์อินแปงแล้ว

พ่อเล่าว่า

ปัจจุบันมีครูผู้นำชุมชนหลายคน แม้ว่าพ่อเขียนจะตายแล้ว ยังมีพ่อเนาวิ พ่อกันยา คนหนุ่มๆ อีกหลายคน มีโกสิน สมพงษ์ ผู้หญิงก็มี แม่พิมพ์ อยู่บ้านนาขาม เป็นศูนย์เรียนรู้ ทุกอำเภอ อำเภอละห้าคนสิบคน ในสกลนครมีครบทุกอำเภอ อุดรมีอำเภอวังสามหมอ กาฬสินธุ์ มีสองอำเภอ คำม่วงกับสามชัย มุกดาหารมีอำเภอดงหลวง นครพนมอำเภอเมือง...

“ส่วนกิจกรรมที่ช่วยเสริมเติมแต่งให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

“มีหลายด้าน เช่น สกลนครมีกลุ่มทอผ้า ย้อมคราม บ้านกุดไ
เป็นกลุ่มทอผ้า ย้อมสีเปลือกไม้ แม่พิมพ์ตำบลนาม่อง เป็นเรื่องเกษตร
ผสมผสาน ไร่นาสวนผสม

“อำเภอโพธิ์นาแก้วมีความชำนาญในด้านข้าวกล้อง ตำบลคำบ่อ
เรื่องหอมข้าว ชีวู ชีควาย

“อำเภอดำม่วงแถวบ้านโพธิ์เลี้ยงวัวเยอะ ข้าวเยอะ กุดบากก็เด่น
เรื่องน้ำผลไม้...”

พ่อถอนหายใจอย่างโล่งอก ❁

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีกระแสพระราชดำรัสว่า
“เราควรถอยหลังเข้าคลอง เพราะคลองคลื่อนลมสงบ มีความ
ปลอดภัย เพราะถ้าออกไปในทะเล คลื่นลมแรงเรืออาจล่ม”
“ใครว่าเขยก็ช่างเขา ขอให้เราพอยู่พอกิน และมีไมตรีจิตต่อกัน”
“สังคมไทยอยู่ได้ เพราะมีการให้”
บุคคลหากใกล้ชิดกับธรรมชาติมากเท่าใด ก็ยิ่งจะได้ความดี
ความงาม และความสุขมากเท่านั้น มีที่ศนะว่า สภาพเดิมแท้ของมนุษย์
คือความสุข แต่ที่มนุษย์ต้องประสบพบกับความทุกข์ต่างๆ ก็เพราะภาวะ
ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ เป็นไปอย่างอิสระ
“ความยุ่งยากทั้งมวลในโลกนี้ล้วนเกิดมาจากการกระทำ (ของ
มนุษย์) การกระทำทั้งปวงเป็นเรื่องไร้สาระ จงเจียบเสี้ย การยอมรับโดย
ไม่ขัดต่อธรรมชาติ เป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสุข”
ผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ผ่านกระบวนการ
ปฏิบัติร่วมกันมาก่อน ส่วนผู้นำโดยการแต่งตั้งมักไม่ใช่ของจริง แม้ผู้นำ
โดยการเลือกตั้งโดยไม่ผ่านกระบวนการปฏิบัติร่วมกันมาก่อน ก็อาจไม่ใช่
ของจริง เพราะเลือกไม่ถูก เมื่อไม่ใช่ของจริงจึงไม่ได้ผล
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). เสนอทัศนะที่ควรนำมาประพฤติ
ปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทั้งสามด้าน คือต้องมีการพัฒนากาย
โดยการทำให้เจริญ พัฒนาศีล ทำตนให้มีระเบียบวินัย พัฒนาจิต

ทำจิตใจของตนให้เจริญองงาม มั่นคง มีสมาธิ เมื่อพัฒนาทั้งสามด้าน
แล้วจึงจะเกิดปัญญา และสามารถพัฒนาปัญญาของตนให้เจริญองงาม
ยิ่งๆ ขึ้นไปได้

คุณธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี 7 ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล
รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล (เวลา) รู้จักชุมชนหรือสังคม และรู้จักบุคคล
ความเป็นผู้มีจิตใจดีงาม เชื่อมั่นในความดี และการกระทำสิ่ง
ถูกต้องดีงามต่างๆ เรียกว่า ศรัทธา
มีคุณธรรม ศีลธรรมในตน แสดงว่ามี ศีล
รู้จักเสียสละ สร้างสรรค์ ทำประโยชน์ต่างๆ เพื่อส่วนรวม เป็นผู้มี
จาคะ

มีปัญญาอุปถัมภ์ด้วยจิตวิญญาณ อันทำให้เกิดความมั่นใจและ
ความสุขในบุญกุศล เป็นชีวิตที่มีคุณค่า เป็นผู้มี ปัญญา
เรียกได้ว่ามี “สัมปรายิកัตตะ” ดังนั้นควรมีการพัฒนาตนในทุกด้าน

สมัยก่อน คนสร้างบ้านก็ไม่ได้จบปริญญามา ก็สามารถสร้าง
บ้านสร้างเมืองจนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน
แต่ก็มักมีผู้มาบอกกล่าวว่า ถ้าไม่จบปริญญาเป็นคนโง่ ก็เลยคิด
คล้อยตามว่าเราโง่จริงหรือ แล้วเขาก็ยังปรามาสอีกว่าภาคอีสานเป็นภาค
ที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย
เห็นย้าอึกว่า ผู้คนในจังหวัดศรีสะเกษ หนองบัวลำภู เป็นจังหวัด
ที่ยากจนที่สุด
ไม่ทราบว่าจะประเมินจากเงื่อนไขใด ไปบ้านไหนเมืองไหนไปกินข้าว

หาร้านอาหารไม่เห็น ก็บอกไม่เจริญ

มองต่างมุมกันกระมัง มุมไหนล่ะที่ทำให้สบาย

พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว ปราชญ์ชาวบ้านพื้นถิ่น ที่ได้เผยแพร่แนวความคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจวัฒนธรรม ที่ปฏิบัติกรอย่างเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ชัดเจน ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เป็นองค์รวม ที่ไม่แยกการศึกษาจากชีวิตจริง เป็นการศึกษเพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความเกื้อกูล ลดการเห็นแก่ตัวอย่างสิ้นเชิง

มุ่งเน้นให้เห็นคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมจากหลักสังคหวัตถุ ต้องเป็นผู้ให้ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันน้ำใจแก่คนอื่นได้ทุกเมื่อ กล่าวคำพูดจาด้วยจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักและหวังดี บำเพ็ญประพฤติดนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ตลอดจนสังคมและส่วนรวม รวมไปถึงการวางตน ประพฤติตนอย่างเหมาะสมตามฐานะตน ให้เสมอต้นเสมอปลาย

เห็นได้ชัดเจนว่า พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว เป็นผู้คิดแบบชาวบ้าน แต่ได้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่าง “ปราชญ์” สามารถเผยแพร่ความคิดในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธศาสนา จนแปลงทุนให้เป็นสินทรัพย์ได้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีเศรษฐกิจของชาวบ้าน บนพื้นฐานของการใช้ชีวิตอย่างพออยู่พอกิน ดังคำกล่าวของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวข่าเลิงที่สืบทอดทอดมาว่า

“ภูพานคือชีวิต มวลมิตรคือพลัง พึ่งตนเองคือความหวัง
ธรรมชาติยัง เพื่อชีวิตและชุมชน” ❁